

Emilia Jalojärvi ja Elisa Ruotsalainen
**Seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisyn keinot
oppilaitoksissa**

Kirjallisuuskatsaus

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Terveystieteiden yksikkö (AMK)

Hoitotyön koulutusohjelma

Opinnäytetyö

15.5.2017

<p>Tekijät Otsikko</p> <p>Sivumäärä Aika</p>	<p>Emilia Jalojärvi ja Elisa Ruotsalainen Seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisyn keinot oppilaitoksissa</p> <p>36 sivua + 3 liitettä 15.5.2017</p>
<p>Tutkinto</p>	<p>Sosiaali- ja terveysala</p>
<p>Koulutusohjelma</p>	<p>Hoitotyön koulutusohjelma</p>
<p>Suuntautumisvaihtoehto</p>	<p>Terveydenhoitaja AMK</p>
<p>Ohjaaja</p>	<p>Lehtori Asta Lassila</p>
<p>Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, mitkä ovat seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisyn keinot oppilaitoksissa. Kirjallisuuskatsauksen avulla selvitimme miten seksuaalista häirintää voidaan ennaltaehkäistä nuorten keskuudessa. Kirjallisuuskatsauksen tulokset vastaavat kysymykseen: Millä tavoin oppilaitoksissa voidaan ennaltaehkäistä seksuaalista häirintää?</p> <p>Opinnäytetyön menetelmänä käytimme kuvailevaa kirjallisuuskatsausta. Aineiston keruu tehtiin useiden tietokantahakujen avulla ja valitsimme aineistoon 13 artikkelia. Aineiston valinnassa kiinnitettiin huomiota sen julkaisuvuoteen ja siihen, vastaako sisältö tutkimuskysymykseen. Aineistossa oli mukana ulkomaalaista sekä suomalaista materiaalia, jotka koostuivat muun muassa tutkimuksista, oppaista sekä opetus- ja hankemateriaaleista. Aineiston analyysi tehtiin induktiivisen eli aineistolähtöisen analyysin avulla.</p> <p>Kirjallisuuskatsauksen tuloksissa selvisi seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisyyn olevan monia keinoja. Tärkeimmät ehkäisykeinot olivat tiedon antaminen seksuaalisesta häirinnästä, erilaisten toimintatapojen ja taitojen, kuten tunne- ja sosiaalisten taitojen oppiminen, sekä yhteisten sääntöjen luominen.</p> <p>Johtopäätöksenä voimme todeta, että seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisyn keinot ovat melko yksinkertaisia ja ne eivät vaadi suuria resursseja, jolloin ne ovat helposti toteutettavissa oppilaitoksissa. Huomasimme, että ilmapiirin muuttaminen häirinnän vastaiseksi korostuu jokaisen kolmen muun keinon eli tiedon antamisen, taitojen ja toimintatapojen oppimisen sekä sääntöjen luomisen, kohdalla. Tällöin voidaan päätellä, että seksuaalisen häirinnän ehkäisy vaatii yleistä ilmapiirin ja asenteiden muutosta toteutuakseen. Tulevaisuudessa olisi aiheellista tehdä lisätutkimusta siitä, kuinka toimivia nämä seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisyn keinot ovat käytännössä.</p>	
<p>Avainsanat</p>	<p>seksuaalinen häirintä, ennaltaehkäisy, oppilaitos, kirjallisuuskatsaus</p>

Authors Title	Emilia Jalojärvi and Elisa Ruotsalainen Sexual Harassment Prevention Methods in Finnish Schools
Number of Pages Date	36 + 3 appendices 15 th May 2017
Degree	Bachelor of Health Care
Degree Programme	Nursing and Health Care
Specialisation option	Public Health Nursing
Instructor	Senior Lecturer Asta Lassila
<p>The purpose of our study was to chart how to prevent sexual harassment in schools. We described what the ways to prevent sexual harassment were and how they might be combined and used in Finnish schools. Our research question was as follows: What were the methods to prevent sexual harassment in schools? The aim of our study was to promote knowledge of sexual harassment and prevention by bringing out facts about it.</p> <p>As for methods, our study was produced as a descriptive literature review. Data for this study was collected with several database searches. While selecting the materials, we paid attention to the year of publication and the suitability of the contents of the article. We selected 13 research articles, studies, project materials and guides from all over the world. The data analysis of the data was carried out by the method of inductive content analysis.</p> <p>The results showed that there were many ways to prevent sexual harassment. The most important ways were the followings: education, learning different skills and courses, for example social and emotional skills, and creating general rules against sexual harassment.</p> <p>We conclude that education, learning skills and creating general rules against sexual harassment changes attitudes and climate against sexual harassment. This may indicate that preventing sexual harassment needs the change of attitudes and climate. It seems that prevention methods are quite simple and putting them into practice does not need much effort. We claim that any school can do acts against sexual harassment. However, this detection requires for further investigation, and we desire that those studies are made in the near future in Finland.</p>	
Keywords	sexual harassment, prevention, school, literature review

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Tavoite ja tarkoitus	2
3	Seksuaaliterveyden käsitteitä	3
3.1	Seksuaalisuus	3
3.2	Seksuaaliterveys ja nuorten seksuaalioikeudet	4
3.3	Nuorten seksuaalikasvatus	5
4	Seksuaalinen häirintä	7
4.1	Seksuaalisen häirinnän määritelmä	7
4.2	Seksuaalisen häirinnän yleisyys	8
4.3	Seksuaalisesta häirinnästä johtuvat ongelmat	11
4.4	Seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisy	12
5	Kirjallisuuskatsauksen toteutus	14
5.1	Aineiston keruu	14
5.2	Aineiston valinta	16
5.3	Aineiston analysointi	17
6	Seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisyn keinot oppilaitoksissa	20
6.1	Tiedon antaminen seksuaalisesta häirinnästä	20
6.1.1	Tietämys seksuaalisesta häirinnästä ja sen haitoista	21
6.1.2	Tiedon saatavuuden ja tiedon vastaanottamisen varmistaminen	22
6.2	Toimintatapojen ja erilaisten taitojen opettaminen	24
6.2.1	Seksuaaliseen häirintään puuttumisen ja sen torjumisen opettaminen	24
6.2.2	Tunne- ja sosiaalisten taitojen vahvistaminen sekä oikeuksien tiedostaminen	25
6.3	Yhteisten sääntöjen luominen ja häirinnän vastaisuuden edistäminen	26
6.3.1	Koulun ja aikuisen vastuu	26
6.3.2	Koulun yhteinen linjaus ja säännöt	26
7	Pohdinta	29
7.1	Johtopäätökset	29
7.2	Tulosten hyödynnettävyys	30
7.3	Etiikka ja luotettavuus	31
	Lähteet	34

Liitteet

Liite 1. Tietokantahaut

Liite 2. Aineistotaulukko

Liite 3. Luokittelutaulukko

1 Johdanto

Tämä opinnäytetyö on osa Seksuaali- ja lisääntymisterveysyksikön (SeLi) hanketta, jonka tarkoituksena on tuoda käytäntöön Seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelman 2014-2020 suosituksia (Klemetti – Raussi-Lehto 2016). Kyseinen toimintaohjelma tarjoaa monia toimenpiteitä ja tavoitteita seksuaali- ja lisääntymisterveyden edistämiseen, esimerkiksi seksuaalisuutta loukkaavan väkivallan ehkäisyyn, muun muassa opettajien kouluttamisen kautta (Klemetti – Raussi-Lehto 2016: 152). Tässä opinnäytetyössä käsittelemme seksuaalista häirintää ja tulosten kautta sen ennaltaehkäisyä. Puhuessamme seksuaalisesta häirinnästä ja seksuaalisesta väkivallasta, tarkoitamme niillä samaa asiaa, jolloin käsitteet pitävät sisällään niin fyysisen kuin henkisen ulottuvuuden (Tasa-arvolaki 2015: 24).

Seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisy oppilaitoksissa on ajankohtainen aihe, sillä vuoden 2017 alkuun mennessä jokaisen oppilaitoksen tuli laatia tasa-arvosuunnitelma, jonka yksi olennainen osa-alue keskittyy seksuaaliseen häirintään ja sen ehkäisyyn (Tasa-arvolaki 2015:15). Tämä opinnäytetyö käsittelee sitä, millaisia seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisyn keinot oppilaitoksissa ovat, eli miten seksuaalista häirintää voidaan niissä ehkäistä. Tarkoituksena on koota yhteen selkeä kokonaisuus seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisyn keinoista kirjallisuuskatsauksen avulla. Kirjallisuuskatsauksessa keskitymme esittelemään ennaltaehkäisykeinoja, jotka sopivat parhaiten yläasteille, toisen asteen oppilaitoksiin sekä korkeakouluihin.

Tuomalla aiheesta tietoutta edistetään tasa-arvosuunnitelman toteutumista lisäämällä oppilaitosten tietoutta ja valmiutta seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisyyn. Ennaltaehkäisy on tarpeellista, sillä vuonna 2013 Suomessa tehdyn kouluterveyskyselyn mukaan peruskouluissa, lukioissa ja ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevien nuorten kokema seksuaalinen väkivalta on melko yleistä (Luopa – Kivimäki – Matikka – Vilkki – Jokela – Laukkarinen – Paananen 25/2014: 5). Peruskoulun tytöistä joka viides, lukion tytöistä joka neljäs ja ammattiin opiskelevista tytöistä joka kolmas oli kokenut seksuaalista väkivaltaa. Myös pojat kokevat sitä, mutta harvemmin kuin tytöt. (Luopa ym. 25/2014: 77).

2 Tavoite ja tarkoitus

Opinnäytetyön tavoitteet mukailevat Seksuaali- ja lisääntymisterveyden yksikön sekä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen laatiman Edistä, ehkäise, vaikuta – seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelman 2014-2020 tavoitteita (Klemetti – Raussi-Lehto 2016: 16). Opinnäytetyön tavoitteena on edistää osaamista oppilaitoksissa seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisyssä, ja osoittaa kuinka tärkeää ennaltaehkäisy sekä seksuaalikasvatus ovat. Toimintaohjelman (Klementti – Raussi-Lehto 2016: 166) avulla edistetään seksuaali- ja lisääntymisterveyttä parantamalla nuorten ja aikuisten tietämystä, kehittämällä palveluita ja vahvistamalla seksuaalikasvatusta seuraavin tavoittein:

- Lasten ja nuorten tulisi saada tietoa seksuaalioikeuksistaan ja osata puolustaa niitä sekä kunnioittaa toisten oikeuksia, sekä osata tunnistaa väkivaltaista kohtelua ja hyväksikäyttöä
- Lasten ja nuorten vanhempien tulisi saada tietoa turvataidoista ja seksuaalioikeuksista
- Terveydenhuollon sekä sosiaali- ja opetusalan ammattilaisilla tulisi olla osaamista väkivallattomuuteen kasvattamisesta ja erityisesti osaamista puuttua ajoissa seksuaalisuutta loukkaavaan kiusaamiseen ja häirintään
- Kouluissa sekä työpaikoilla tulisi tukea väkivaltakielteistä ja seksuaalisesti turvallista ilmapiiriä

Edistä, ehkäise, vaikuta – seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelman 2014-2020 yksi kokonainen osa-alue liittyy seksuaalisuutta loukkaavaan väkivaltaan ja sen ehkäisyyn. Toimintaohjelmassa on monia seksuaalisuutta loukkaavaan väkivaltaan liittyviä tavoitteita ja toimenpiteitä. Näitä ovat seksuaalisuutta loukkaavan väkivallan ja kaltoinkohtelun tunnistaminen aiempaa paremmin ja tiedon saanti niiden yleisyydestä aiempaa järjestelmällisemmin (Klemetti – Raussi-Lehto 2016: 163). Opinnäytetyön avulla voimme edesauttaa tämän toteutumista tuomalla esiin tietoa häirinnästä sekä löydetystä ehkäisyn keinoista oppilaitoksissa.

Opinnäytetyön tarkoituksena on vastata Seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelman tavoitteisiin ja tarjota tiivis katsaus seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisyn keinoista oppilaitoksissa. Löydettyjä keinoja voidaan jatkossa mahdollisesti yhdistellä suomalaisissa oppilaitoksissa käytettäviksi malleiksi. Kirjallisuuskatsauksessa keskitytään vastaamaan seuraavaan kysymykseen:

Millä tavoin oppilaitoksissa voidaan ennaltaehkäistä seksuaalista häirintää?

3 Seksuaaliterveyden käsitteitä

Opinnäytetyössä käyttämämme termit ovat monimerkityksisiä ja niiden erot eivät välttämättä ole selkeitä. Tässä kappaleessa tarkastellaan ja selvitetään opinnäytetyön aiheen ymmärtämisen kannalta keskeisiä käsitteitä.

3.1 Seksuaalisuus

Seksuaalisuus on määritelty ajan saatossa monin eri tavoin. Seksuaalisuuden määritelmä mukautuu sen mukaan, miten seksuaalisuuden merkitys koetaan osana terveyttä ja hyvinvointia. (Bildjuschkin 2016: 20.) Tämän hetkisen laajasti käytetyn WHO:n määritelmän (Seksuaalikasvatuksen Standardit Euroopassa 2010) mukaan seksuaalisuus on olennainen osa ihmisyyttä jokaisessa elämänvaiheessa. Se kulkee ihmisen mukana erottamattomana osana kaikkea olemista ja tekemistä syntymästä kuolemaan asti. Seksuaalisuus käsittää seksuaalisen kehityksen, biologisen sukupuolen, sukupuoli-identiteetin ja -roolit, seksuaalisen suuntautumisen, erotiikan, mielihyvän, seksuaaliset suhteet ja lisääntymisen. Seksuaalisuus korostuu nuoruusiässä, kun seksuaalisuus kehittyy ja muovautuu voimakkaimmin. Tällöin myös seksuaalisuuden terve kehittyminen saattaa häiriintyä herkemmin. Kumita tutkimuksessa (Bildjuschkin 2016: 21-22) terveydenhoitajat ja opettajat kokivat seksuaalisuuden ihmisen positiiviseksi voimavaraksi sekä hyvin tärkeäksi osaksi ihmisyyttä läpi elämän.

Nuori kokee seksuaalisuutta eri tavoin: ajatusten, fantasioiden, halujen, uskomusten, asenteiden, arvojen, roolien sekä suhteiden ja seksuaalisuuden harjoittamisen kautta. Ihminen ei kuitenkaan aina koe tai toteuta näitä seksuaalisuuden monia ulottuvuuksia. Monet tekijät, kuten biologiset, psykologiset, sosiaaliset, taloudelliset, poliittiset, eettiset, lailliset, historialliset, uskonnolliset ja hengelliset, ovat vuorovaikutuksessa seksuaalisuuden kanssa ja saavat seksuaalisuuden kehittymään läpi elämän. Seksuaalisuus voidaan nähdä sellaisena asiana, jonka avulla kukin löytää tavan elää ja ilmaista olemassaoloon: tuntea, ymmärtää, ajatella ja rakastaa. (WHO 2010: 5; Aho – Kotiranta-Ainamo – Pelander – Rinkinen 2008: 17.)

Seksuaalisuutta ja sen kehitystä kuvataan muun muassa seksuaalisuuden portaat- mallilla, jota käytetään varsinkin peruskoulussa puhuttaessa nuorille seksuaalisuudesta.

Seksuaalisuuden portaat kuvaavat sitä, kuinka seksuaalisuus kulkee mukana koko elämän ajan ja kuinka seksuaalisuus kehittyy järjen, biologian ja tunteiden näkökulmasta. Mallia käytetään apuna valistuksessa ja siitä on nuorelle useita hyötyjä, kuten lisääntyneen tiedon ja ymmärtämisen myötä tapahtuva seksuaalisuudesta nauttiminen terveeltä pohjalta, sekä itsekunnioituksen kasvaminen. (Korteniemi-Poikela – Cacciatore 2015: 10-13.)

3.2 Seksuaaliterveys ja nuorten seksuaalioikeudet

Seksuaaliterveyden käsite ei ole vielä täysin vakiintunut, joten sen määrittelemineen perustuu pitkälti WHO:n (2006: 5) määritelmään, jonka mukaan seksuaaliterveys on fyysisen, henkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin tila seksuaalisuuden näkökulmasta. Seksuaaliterveyden käsite mukaillee siis terveyden käsitettä. Siihen liittyy positiivinen ja arvostava lähestymistapa seksuaalisuuteen ja seksuaaliseen kanssakäymiseen. Seksuaaliterveys pitää sisällään myös mahdollisuuden kokea mielihyvää ja turvallisia seksuaalisia kokemuksia, jotka ovat vapaita pakottamisesta, riistosta ja väkivallasta.

Seksuaaliterveys ja sen toteutuminen perustuvat seksuaalioikeuksiin, jotka World Association for Sexual Health on julistanut vuonna 1999 Hong Kongissa (Ryttyläinen – Valkama 2010: 14). Seksuaalioikeuksien toteutuessa, toteutuu myös seksuaaliterveys positiivisella tavalla. Väestöliitto on tehnyt kyseiseen seksuaalioikeuksien julistukseen pohjautuvat nuorille suunnatut seksuaalioikeudet. Nuorten seksuaalioikeudet pitävät sisällään seksuaalista häirintää ja hyväksikäyttöä ehkäisevän aspektin. Oikeuksissa korostetaan sitä, kuinka jokaisella on oikeus nautinnollisiin ja turvallisiin seksuaalisiin kokemuksiin ilman riistoa, pakottamista tai väkivaltaa:

1. **Oikeus elämään.** Oikeuttaa omasta kehosta nauttimisen ja seksuaalisuuden ilman syrjintää, kiusaamista tai painostusta.
2. **Oikeus nauttia seksuaalisuudesta.** Mahdollistaa oikeuden perääntyä ja kieltäytyä missä tahansa seksuaalisen tilanteen vaiheessa.
3. **Oikeus tietoon seksuaalisuudesta.** Käsittää nuoren oikeuden tietoon esimerkiksi ehkäisystä, sukupuolitaudeista sekä oikeuksista.
4. **Oikeus suojella itseään ja tulla suojelluksi.** Yhdenkään nuoren terveys ei saa vaarantua seksuaalisuuden vuoksi. Nuoren ei tulisi kokea painostusta, häirintää tai hyväksikäyttöä.
5. **Oikeus seksuaaliterveydenhuoltoon.** Nuoren tulisi saada luottamuksellista ja kunnioittavaa apua nopeasti kun hän sitä tarvitsee.
6. **Oikeus osallistua.** Nuoren on oikeus tulla kuulluksi seksuaali- ja lisääntymisterveyteen liittyvässä suunnittelussa ja päätöksenteossa. Tätä tukee tiedon ja koulutuksen antaminen, sekä mahdollisuuksien tarjoaminen osallistumiseen. (Nazaranko 2011:13.)

3.3 Nuorten seksuaalikasvatus

Seksuaalikasvatuksen tarkoituksena on kehittää nuoren ymmärrystä omasta kehosta sekä itsemääräämisoikeudesta. WHO:n seksuaalikasvatuksen standardien mukaan seksuaalikasvatukseen tulee sisältyä nuorten osallistaminen, sukupuolen ja seksuaalisuuden monimuotoisuus, tilannelähtöisyys ja interaktiivisuus, toiminnan jatkuvuus sekä yhteistyö vanhempien ja yhteisöjen kanssa (Klemetti – Raussi-Lehto 2016: 46, WHO 2010). Seksuaalikasvatus on kuitenkin koko elämän ajan jatkuvaa valistusta ja kasvatusta, joka kokonaisvaltaisesti käsittelee kaikkia seksuaalisuuden eri ulottuvuuksia. Seksuaalikasvatuksen tulee olla puolueetonta ja paikkaansa pitävää tutkittua tietoa, joka ei keskity negatiivisiin asioihin, vaan tukee nuoren kykyjä ja taitoja päättää itse seksuaalisuudestaan ja kaikista siihen liittyvistä tekijöistä. Seksuaalikasvatuksen tavoitteena on tukea seksuaalisuuden näkemistä voimavarana. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2010.)

Seksuaalikasvatuksessa avainasemassa ovat nuoret, jotta he saavat tarvittavat tiedot seksuaalisuudesta jo aikaisessa vaiheessa. Nuoret hankkivat tietoa seksuaalisuudesta ja siihen liittyvistä asioista sekä kehittävät saamansa tiedon perusteella omat mielikuvansa, arvonsa ja asenteensa. Tätä oppimista tapahtuu virallisten sekä epävirallisten lähteiden kautta. Virallisen seksuaalikasvatuksen, jota annetaan esimerkiksi oppilaitoksessa, täytyy olla nuoren oikeuksia ja moninaisuutta kunnioittavaa (Klemetti – Raussi-Lehto 2016: 46).

Seksuaalikasvatus on osa yleistä kasvatusta, jolloin se vaikuttaa lapsen ja nuoren persoonallisuuden kehittymiseen. Tarvittavan tiedon ja positiivisen asenteen kautta seksuaalikasvatus toimii ehkäisevänä tekijänä niille negatiivisille asioille, joita halutaan ehkäistä, kuten seksuaaliselle häirinnälle. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2010.) Kumituttimukseen mukaan (Bildjuschkin 2016: 12) nuoren seksuaalikasvatuksen vastuu jakautuu kodin ja koulun välille. Kotona vanhemmat vastaavat nuorten kysymyksiin ja ohjaavat terveelliseen seksuaalikäyttäytymiseen. Koulussa seksuaalikasvatus toteutuu yhdessä muun opetuksen kanssa, sekä terveydenhoitajan vastaanotolla. Tutkimuksessa selvisi, että lähes jokainen opettaja käsittelee joskus tunnillaan seksuaalisuutta ja terveydenhoitajalle sen käsitteleminen on melko arkista.

Seksuaalikasvatus sisältää monia eri aihealueita. Kumituttimuksessa (Bildjuschkin 2016: 16-17) tutkittiin kuinka tärkeäksi opettajat ja terveydenhoitajat kokivat minkäkin

seksuaalikasvatuksen standardin (WHO) määrittelemän opetettavan aiheen. Seksuaalikasvatukselle annetut resurssit koulussa ovat liian pienet käsittelemään seksuaalisuutta laajasti. Tällä hetkellä keskitytään puhumaan ehkäisystä ja seksitaudeista. Myös seurusteluun liittyvistä asioista puhutaan opettajien sekä terveydenhoitajien toimesta. Tutkimuksen mukaan opettajat puhuvat huomattavasti enemmän seksuaalioikeuksista kuin terveydenhoitajat, mutta suotavaa olisi, jos seksuaalikasvatuksen yhteydessä puhuttaisiin enemmän seksuaalioikeuksista ja toisen kunnioittamisesta. (Bildjuschkin 2016: 17-18.) Laadukas seksuaalikasvatus on tärkeää, koska sen avulla voidaan parantaa yhdenvertaisuutta kouluissa (Klemetti – Raussi-Lehto 2016: 46).

4 Seksuaalinen häirintä

Seksuaalinen häirintä on melko yleistä nuorten keskuudessa. Se on myös monimuotoista ja se määritellään monien lähteiden mukaan eri tavalla.

4.1 Seksuaalisen häirinnän määritelmä

Tasa-arvolain (Tasa-arvolaki 2015: 24) mukaan seksuaalisella häirinnällä tarkoitetaan sellaisia tekoja, jotka ovat luonteeltaan seksuaalisia ja ei-toivottuja. Teot ovat tarkoituksenmukaisia, fyysisiä, sanallisia tai sanattomia ja ne loukkaavat henkilön henkistä tai fyysistä koskemattomuutta luomalla uhkaavan, vihamielisen, halventavan, nöyryyttävän tai ahdistavan ilmapiirin. Seksuaalinen häirintä on siis tämän määritelmän mukaan monimuotoista negatiivista seksuaalista toimintaa, joka kohdistuu ihmisen fyysisiin ja henkisiin ominaisuuksiin.

Fyysistä seksuaalista häirintää ovat koskettelu ja seksuaalisiin tekoihin pakottaminen. Sanallista häirintää ovat nimittely, kaksimieliset puheet tai vitsit, puhelut ja viestit, huomautukset koskien esimerkiksi vartaloa tai seksuaalisuutta sekä ehdotukset ja vaatimukset sukupuolisesta kanssakäymisestä. Sanattomia häirinnän muotoja ovat muun muassa vihjailevat ilmeet ja eleet sekä seksuaalisen aineiston esitleminen. Internet on mahdollistanut siellä tapahtuvan seksuaalisen häirinnän yleiseksi ilmiöksi tänä päivänä. Myös median pornoistuminen ja seksiä käsittelevät viestit ja kuvat ovat kaikkien ulottuvilla. Nuoret voivat törmätä vastentahtoisesti seksuaaliväritteisiin aineistoihin, mikä voidaan lukea seksuaaliseksi häirinnäksi (Tasa-arvolaki 2015: 25.)

Osa lähteistä erottelee seksuaalisen häirinnän ja väkivallan toisistaan siten, että vain seksuaalinen väkivalta on toiseen henkilöön kajoavaa toimintaa, kuten seksuaalisiin tekoihin pakottavaa (Vilka 2011: 36). Kuitenkin esimerkiksi Mannerheimin lastensuojeluliitto (n.d) puhuessaan seksuaalisesta häirinnästä luokittelee seksuaaliset teot, kuten raiskauksen, häirinnäksi. Yksi tapa määritellä seksuaalista häirintää on myös se, että kaikki minkä nuori kokee loukkaavan fyysistä tai henkistä koskemattomuuttaan, luokitellaan silloin häirinnäksi (Apter – Väisälä – Kaimola 2007). Tällöin koettu seksuaalinen häirintä voi olla esimerkiksi seksuaalisiin tekoihin pakottavaa, joka joidenkin määritelmien mukaan on seksuaalista väkivaltaa. Termien häirintä ja väkivalta välillä vallitsee selvä yhteys, sillä väkivallan määritellään pitävän sisällään niin fyysisen ja psyykkisen

ulottuvuuden kuten myös aikaisemmin määritelty seksuaalinen häirintä (WHO 2014: 2). Useissa lähteissä termit esiintyvätkin samassa asiayhteydessä. Seksuaalisuutta loukkaavalle toiminnalle ei ole siis määritelty vakiintunutta termiä, joten tässä opinnäytetyössä käytämme molempia termejä puhuttaessa kaikesta seksuaalisuutta loukkaavasta toiminnasta. Käyttämämme termi riippuu alkuperäisen lähteen käyttämästä termistä, mutta tässä opinnäytetyössä ne kuvaavat samaa asiaa.

Seksuaalisesta hyväksikäytöstä puhutaan siinä yhteydessä, kun toiminnan päämääränä on seksuaalinen kanssakäyminen kohteen/uhrin kanssa. Tämä seikka erottaa hyväksikäytön häirinnästä, koska häirinnässä seksi tai seksuaalisuus ovat pääasiassa keinoja sukupuolisen ylivallan saavuttamiseen (Vilka 2011: 36). Termi hyväksikäyttö linkittyy useissa lähteissä jollain tapaa juridiseen näkökantaan ja rikoslakiin. Rikoslaki suojaa alle 16-vuotiaita (RL 20: §6) ja alle 18-vuotiaita (RL 20: §5-6) aikuisten heihin kohdistamilta seksuaalisilta teoilta, jotka voivat olla haitaksi kehitykselle. Rikoslaki suojaa myös henkilöitä, joiden kyky puolustaa itseään on heikko sairauden tai vamman takia (RL 20: §5). Tässä opinnäytetyössä emme keskity käyttämään seksuaalisen hyväksikäytön termiä, vaikka mahdollisesti käsittelemme fyysisiä seksuaalisen häirinnän muotoja, jotka juridisessa mielessä luokitellaan hyväksikäytöksi.

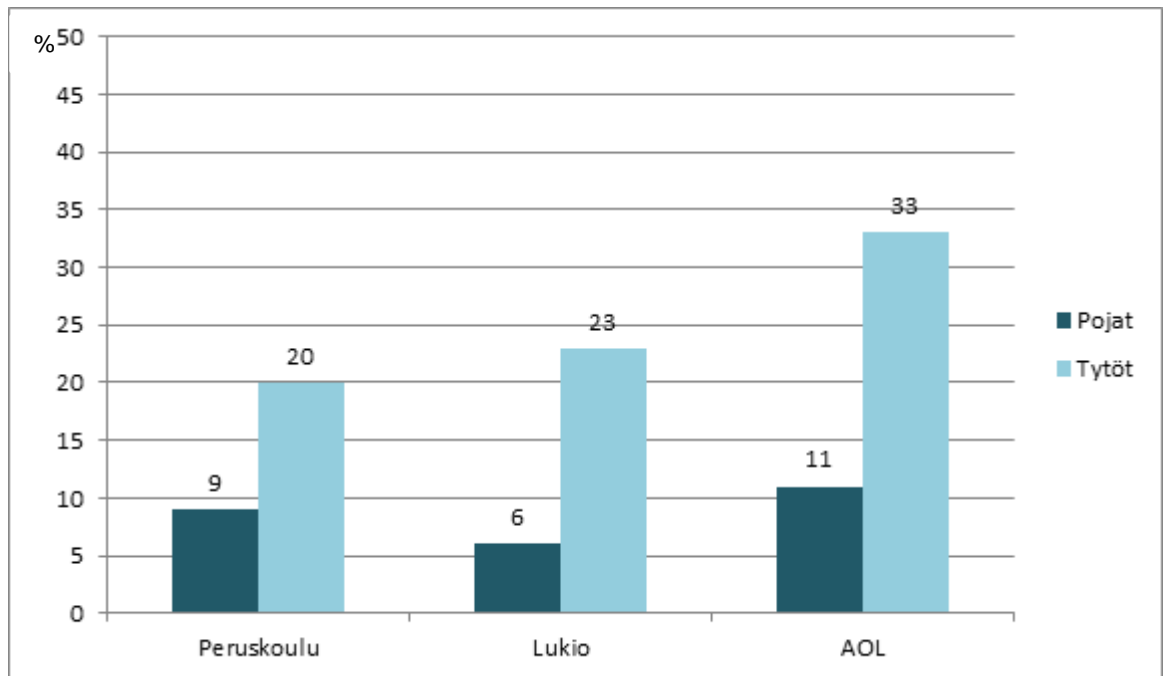
4.2 Seksuaalisen häirinnän yleisyys

Nuorten kokeman seksuaalisen häirinnän yleisyydestä Suomessa ei ole tarkkoja tilastoja, koska usein kokemukset jäävät piiloon ja niitä ei raportoida eteenpäin. Seksuaalinen häirintä aiheuttaa häpeän tuntemuksia, mikä vaikeuttaa puhumista kokemuksistaan. Erityisesti nuoret eivät välttämättä tunnista seksuaalista häirintää, eivätkä uskalla kertoa siitä eteenpäin (Klemetti – Raussi-Lehto 2016: 153). Seksuaalisen häirinnän yleisyydestä on kuitenkin tehty tutkimuksia niin Suomessa kuin ulkomaillaakin.

European Union Agency for Fundamental Rights:n tekemän koko EU:n laajuisen tutkimuksen mukaan yli 60 prosenttia suomalaisista naisista (yli 15 vuotiaat) ovat kokeneet seksuaalista häirintää. Tutkimuksen kysymykset liittyivät kokemuksiin asiattomista katseista ja koskettelusta, seksuaalisista ja loukkaavista kommentteista, itsensä paljastelusta, seksuaalisen materiaalin esittelystä ja seksistisen viestien saamisesta mediassa. Tuloksien mukaan Suomessa nuorten naisten kokema seksuaalinen häirintä on hyvin yleistä ja Suomi sijoittuu tilastossa koko Euroopan kärkipäähän (FRA – European Union Agency for Fundamental Rights 2014: 98-101).

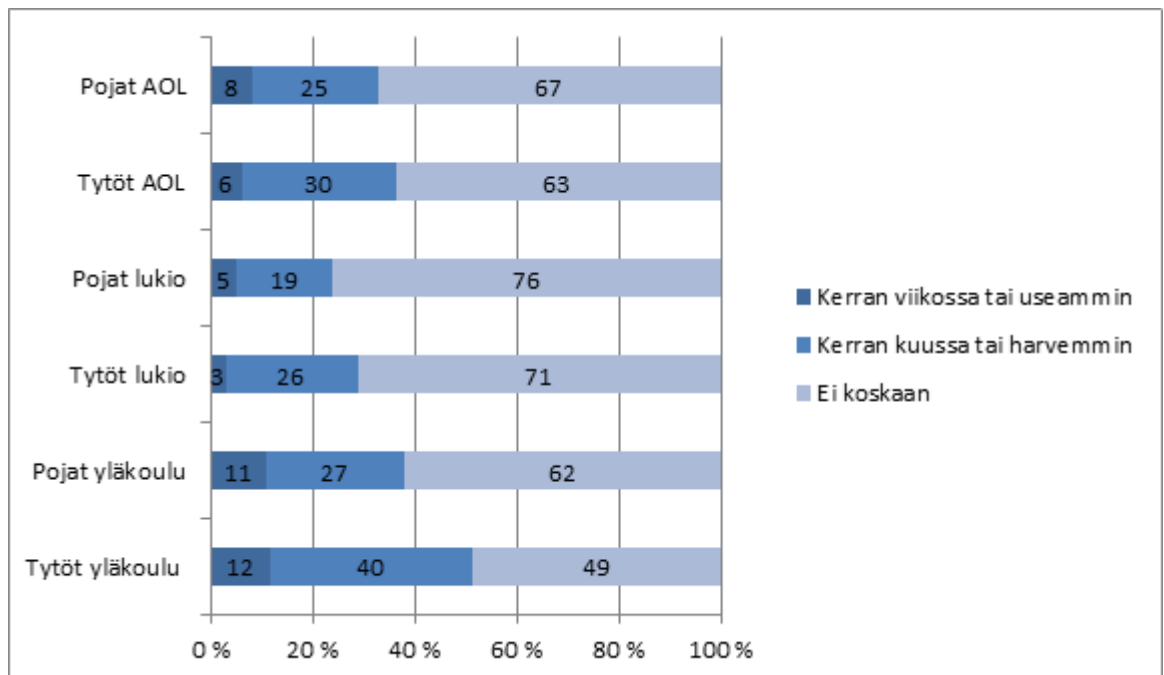
Sosiaali- ja terveysministeriön tasa-arvobarometrin 2012 mukaan suomalaisista naisista joka kolmas ja miehistä joka kuudes oli kokenut seksuaalista häirintää viimeisen kahden vuoden aikana (n=2500). Tutkimuksessa selvisi, että häirintä kohdistuu eniten 15-34 vuotiaisiin nuoriin naisiin ja naisten kokema seksuaalinen häirintä on lisääntynyt 2000-luvulla. (Tasa-arvobarometri 2012: 65.)

Terveys- ja hyvinvoinnin laitoksen vuonna 2013 tehdyssä kouluterveyskyselyssä (n= 182 864) selvisi, että useat kouluikäiset nuoret kokevat seksuaalista häirintää. Tutkimuksessa määriteltiin sen pitävän sisällään vastentahtoista intiimiä koskettelua, seksiin painostamista tai siihen pakottamista tai maksun tarjoamista seksistä. Seksuaalista häirintää peruskoulun työistä koki 20 prosenttia, lukion työistä 23 prosenttia ja ammattiin opiskelevista työistä 33 prosenttia. Peruskoulun pojista häirintää oli kokenut 9 prosenttia, lukion pojista 6 prosenttia ja ammattiin opiskelevista pojista 11 prosenttia. Tytöt siis kokevat seksuaalista häirintää enemmän kuin pojat. Lisäksi ammatillisten oppilaitosten opiskelijoilla seksuaalisen häirinnän kokemuksia oli enemmän kuin lukiossa ja peruskoulussa. (Luopa ym. 2014: 23.) Kuviossa 1 on esitelty Kouluterveyskyselyn 2013 prosenttiosuudet oppilaiden kokemista seksuaalisen häirinnän kokemuksista.

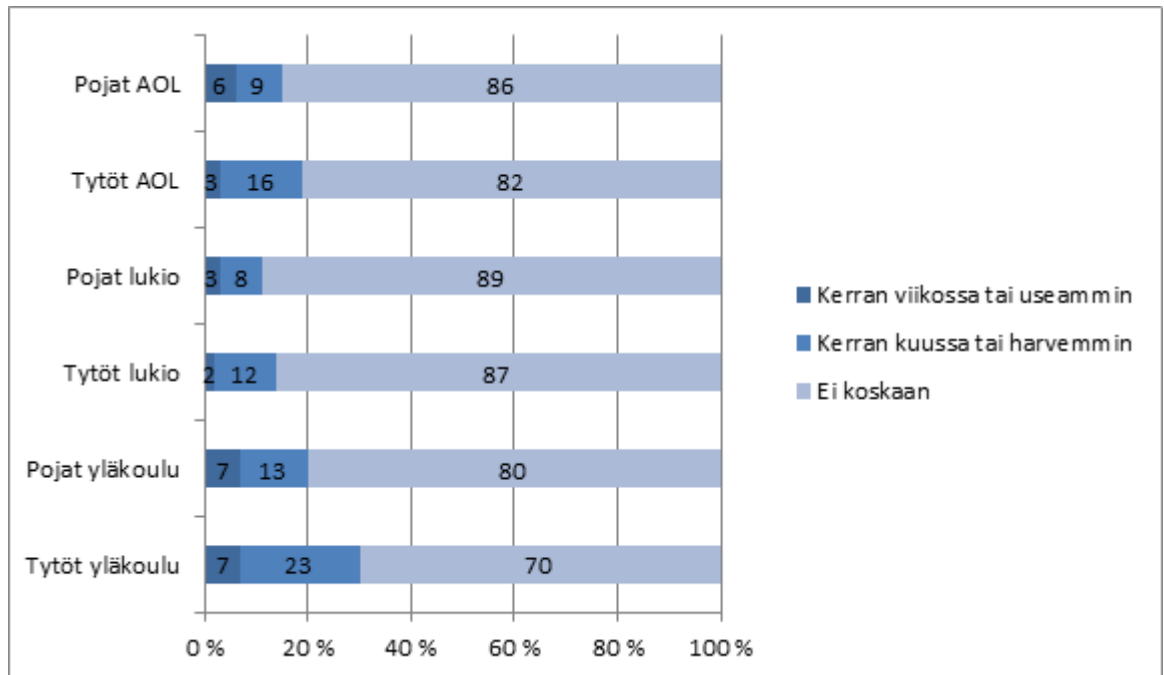
Kuvio 1. Kouluterveyskysely 2013. Kokenut seksuaalista väkivaltaa joskus tai toistuvasti. Prosenttiosuudet peruskoulun 8. ja 9. luokkien oppilaista sekä lukion ja ammatillisten oppilaitosten 1. ja 2. vuoden opiskelijoista sukupuolen mukaan. (Luopa ym. 2014: 24)

Mannerheimin Lastensuojeluliitto on tehnyt vuonna 2008 laajan nuorten kiusaamiskyselyn, jonka mukaan seksuaalinen häirintä kouluissa on melkein yhtä yleistä kuin muu kiusaaminen. Kyselyn kohderyhmänä (n=15772) olivat alakoulujen 12-19 vuotiaat oppilaat, sekä lukion ja ammattioppilaitosten opiskelijat. (Peura – Pelkonen – Kirves 2009: 9.) Tutkimuksen mukaan häirintää kokivat eniten yläasteikäiset tytöt, eli noin joka toinen vastaajista, ja pojista häirintää ilmoitti kokeneensa noin kolmasosa. Tutkimuksessa kerrotaan myös, että toistuvasti kiusatuilla nuorilla on suurempi todennäköisyys joutua myös seksuaalisen häirinnän kohteeksi. Niillä nuorilla, joilla oli vähemmän kiusaamiskokemuksia, oli myös vähemmän seksuaalisen häirinnän kokemuksia. Tutkimuksen mukaan nuoret ilmoittivat kokeneensa seksuaalista häirintää eniten toisten nuorten taholta. (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2009: 33-35.) Kuviossa 2 on kuvattu sanallisen seksuaalisen häirinnän kokemusten prosenttiosuuksia sukupuolen ja koulumuodon mukaan.

Kuvio 2. Sanallisen seksuaalisen häirinnän kokemukset prosenttiosuuksina sukupuolen ja koulumuodon mukaan. (Mannerheimin lastensuojeluliiton kiusaamiskyselyn raportti 2009: 33)

Kuviossa 3 on kuvattu fyysisen seksuaalisen häirinnän kokemusten prosenttiosuuksia sukupuolen ja koulumuodon mukaan.

Kuvio 3. Fyysisen seksuaalisen häirinnän kokemukset prosenttiosuuksina sukupuolen ja koulu-
muodon mukaan. (Mannerheimin lastensuojeluliiton kiusaamiskyselyn raportti 2009: 34)

Kyseiset kuviot kuvaavat kyselyiden mukaan saatuja tuloksia, mutta tulokset eivät välttämättä kerro koko totuutta seksuaalisen häirinnän yleisyydestä. Kuitenkin jo nämä tulokset osoittavat fyysisen sekä sanallisen seksuaalisen häirinnän olevan suhteellisen yleistä.

4.3 Seksuaalisesta häirinnästä johtuvat ongelmat

Seksuaalinen häirintä on verrattavissa suoraan väkivaltaan, koska se loukkaa nuoren koskemattomuutta. Erityisesti jos seksuaalisen häirinnän kokemukset ovat toistuvia, voi tilanne kehittyä sietämättömäksi. Seksuaalinen häirintä voi aiheuttaa omanarvontunnon ja itseluottamuksen huononemista, sekä oman hyvinvoinnin ja jaksamisen vähenemistä. Näistä seikoista voi seurata nuoren sairastuminen, millä voi olla suuri vaikutus kehittyvän nuoren elämänlaatuun. Psykkiset oireet, kuten traumaoireet, stressihäiriö ja masennus, ovat yleisiä seksuaalisen väkivallan uhreilla. Seksuaalinen häirintä vaikuttaa myös ihmissuhteisiin, kuten parisuhteeseen ja perhe- sekä ystävyysuhteisiin. (Vilka 2011: 100-101.)

Nuoren kokema seksuaalinen häirintä vahingoittaa seksuaalista kehitystä. Se voi aiheuttaa häirityn yliseksualisoitumisen eli sen, että vain seksi tuo hänelle aikuisuudessa iloa

sekä tyydytystä. Tämä taas voi estää esimerkiksi normaalien sosiaalisten suhteiden luomisen. Yleensä myös nuorena seksuaalisesti häiritty henkilö on aikuisena itse häiritsijä, koska normaaleihin kanssakäymisen tapoihin ei ole opittu oikein. (Vilka 2011: 129.) Seksuaalinen häirintä voi aiheuttaa nuorena myös turvattomuuden tunnetta ihmissuhteissa ja esimerkiksi koulussa, sillä häirinnän kautta rikotaan toisen rajoja tai omat rajat rikkoutuvat. Seksuaalisuuden portaissa kuvataan turvallista ja toista kunnioittavaa polkua terveeseen ja turvalliseen seksuaalikäyttäytymiseen (Rosenthal – Smidt – Freyd 2016: 374; Korteniemi-Poikela – Cacciatore 2015: 112-113.)

Kouluissa seksuaalinen häirintä ja kiusaaminen saattavat kulkea käsi kädessä. Nuorena koetut seksuaalisen häirinnän kokemukset voivat vaikuttaa pitkälle aikuisuuteen asti. Kiusatuilla nuorilla on lisääntynyt riski psyykkisesti sairastumiseen sekä itsemurhan tekemiseen. Häirintä vaikuttaa myös koulunkäyntiin ja siten esimerkiksi jatko-opiskelumahdollisuuksiin. (Vilka 2011: 101.) Tutkimusten mukaan seksuaalinen häirintä aiheuttaa traumaperäisen stressihäiriön oireita, sekä muita psykologisia ongelmia (Rosenthal ym. 2016: 374; Eom – Restaino – Perkins – Neveln – Harrington 2015). Seksuaalinen häirintä aiheuttaa myös erilaisia emotionaalisia ja käytöksen ongelmia. Varsinkin pitkään jatkunut häirintä voi aiheuttaa masennusta, ahdistusta sekä päihteiden käyttöä. Häirinnän aiheuttaessa psykologisia ongelmia, vaikuttaa se myös koulunkäyntiin aiheuttaen lintszaamista, uniongelmia, pääkipuja sekä vatsakipuja. (McGinley – Wolff – Rospenda – Lius – Richman 2016: 298; Kaltiala-Heino – Fröjd – Marttunen 2016: 1193; Turner – Mitchell – Jones – Shattuck 2015: 16-19.)

Erityisesti seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluviin nuoriin kohdistuu erilaista syrjintää. Suurella osalla heistä on kokemuksia ongelmista, jotka aiheutuvat yhteiskunnan käsityksistä sukupuolesta tai seksuaalisesta suuntautumisesta. Muihin nuoriin verrattuna seksuaali- ja sukupuolivähemmistön nuorilla on enemmän masennus- ja ahdistusoireita, itsetuhoisia ajatuksia ja itsetuhoisuutta. He kokevat psyykkisen terveydentilansa heteronuoria huonommaksi (Klemetti – Raussi-Lehto 2016: 47-48).

4.4 Seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisy

Koska opinnäytetyömme koskee seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisyä, on syytä avata ennaltaehkäisyn merkitystä sekä itse käsitettä. Lastensuojelulaki (13.04.2017/417 §3a) määrittelee ennaltaehkäisyn lastensuojelun näkökulmasta, mutta kiteyttää sen

idean. Kyseisessä laissa kerrotaan ehkäisevän työn olevan sellaista, joka turvaa ja edistää lapsen hyvinvointia, kasvua ja kehitystä. Lain mukaan ehkäisevää lastensuojelua toteutetaan esimerkiksi opetuksessa ja nuorisotyössä. Terveydenhuoltolaki (30.12.2010/1326 §3) määrittelee terveyden edistämisen muun muassa sellaiseksi toimeksi, joka kohdistuu yksilöön, väestöön, yhteisöihin ja elinympäristöön sekä ehkäisee terveysongelmia ja vahvistaa mielenterveyttä.

Tasa-arvolaki (2015:15) määrittelee oppilaitoksen vastuun seksuaalisen häirinnän ehkäisemiseen ja poistamiseen velvoittamalla jokaista oppilaitosta tekemään tasa-arvosuunnitelman. Tasa-arvosuunnitelman laatimiseen osallistuvat henkilöstö ja opiskelijat tai oppilaat. Myös terveydenhuoltolaki (30.12.2010/1326 §16 ja §17) velvoittaa koulu- ja opiskelijaterveydenhuollon edistämään hyvinvointia, terveyttä ja ympäristön turvallisuutta. Kirjallisuuskatsauksessa kootun tiedon avulla voimme tukea Suomen lainsäädännön toteutumista tuomalla kouluille ja oppilaitoksille keinoja seksuaalisen häirinnän ehkäisyyn ja turvallisen oppimisympäristön luomiseen. Seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisyllä ehkäistään kauaskantoisia, jopa yhteiskunnallisia vaikutuksia ja ongelmia. Seksuaaliterveys on olennainen osa ihmisen hyvinvointia ja terveyttä, jolloin seksuaalinen häirintä negatiivisena toimintana voi vahingoittaa terveyden eheyttä (WHO 2006: 5; Ryttyläinen – Valkama 2010: 17–18; Klemetti - Raussi-Lehto 2016: 10.)

5 Kirjallisuuskatsauksen toteutus

Opinnäytetyö tehtiin kuvailevana kirjallisuuskatsauksena, joka on paljon käytetty menetelmä hoito- ja terveystieteellisissä tutkimuksissa. Kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa kuvataan monien eri lähteiden tulokset yhdessä tiiviissä paketissa. Sen avulla pystytään kuvaamaan käsiteltyä aihetta ymmärrettävästi ja selkeästi. (Coughlan – Cronin 2017: 2.) Kuvaileva kirjallisuuskatsaus perustuu tutkimuskysymykseen ja tuottaa valitun aineiston perusteella kuvailevan ja laadullisen vastauksen (Kangasniemi ym. 2013: 291.)

5.1 Aineiston keruu

Kirjallisuuskatsaukseen valittujen aineistojen hakeminen tehtiin järjestelmällisesti eri tietokantahakujen avulla. Tarkoituksena oli tunnistaa kaikki kirjallisuuskatsauksen kannalta relevantit tutkimukset tai muut artikkelit, jotka käsittelivät nuorten seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisyä (Johansson – Axelin – Stolt 2007: 49). Tiedonhaun suorittamiseen käytimme monia eri tietokantoja, kuten Medic:iä, Arto:a, Cinahl:ia, OvidMedline:a, Pubmed:iä Eric:iä ja Valto:a. Tietokantahakujen lisäksi käytimme hyödyksi manuaalista hakua aineiston keruussa.

Opinnäytetyön aihe oli SeLi-hankkeen taholta rajattu valmiiksi koskemaan kansallisia eli suomalaisia seksuaalisen häirinnän ehkäisyn keinoja. Huomioimme kirjallisuuskatsaukseen kuitenkin mukaan myös ulkomaisia tutkimuksia seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisyyn liittyen. Suomessa ei ole tehty tutkimuksia viimeisen kymmenen vuoden aikana seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisyn keinoista oppilaitoksissa, joten katsaukseen ei olisi tullut tarpeeksi validia tietoa. Lopulta muutimme tutkimuskysymyksen koskemaan ylipäänsä seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisyä kansallisten keinojen sijasta ja keskityimme hakemaan ulkomaista tutkittua tietoa aiheesta.

Valintakriteereinä tietokantahauissa olivat 2007-2017 aikavälillä julkaistut tekstit, suomenkieliset sekä englanninkieliset tekstit ja koko tekstin saatavuus ilman kuluja. Tarkat valintakriteerit ehkäisivät systemaattisten virheiden syntymisen (Johansson ym. 2007: 48). Kiinnitimme huomiota aineistoihin, joissa esiintyivät sanat seksuaalinen häirintä tai sexual harassment. Lisäksi aineiston piti liittyä nuorisoon, opiskelijoihin tai kouluun sekä seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisyyn. Aineiston haussa haastavaa oli aihepiiriin liittyvä käsitteiden monimuotoisuus. Otsikossa saattoi esimerkiksi esiintyä sanat häirintä,

väkivalta, abuse tai violence. Rajasimme aineistosta pois otsikon perusteella ne lähteet, joiden otsikossa oli mainittu esimerkiksi seksuaalinen hyväksikäyttö tai pelkkä väkivalta. Tietokannoista tehty haku on kuvattu liitteessä 1.

Medic tuotti hakusanoilla seksuaal* AND häirin* AND nuor* 65 osumaa, joista 12 valittiin otsikon perusteella ja 2 tekstin perusteella. Kirjallisuuskatsaukseen valittiin 1 aineisto. Käytimme haussa myös sanaa koulu tai oppilaito*, mutta ne eivät tuottaneet yhtään sopivaa tulosta kirjallisuuskatsaukseen valittavaksi.

Eric tuotti hakusanoilla sexual harassment AND prevention 69 osumaa, joista 13 valittiin otsikon perusteella ja 3 tekstin perusteella. Kirjallisuuskatsaukseen valittiin lopulta 2 aineistoa.

Pubmed tuotti hakusanoilla sexual harassment AND prevention 222 osumaa. Otsikon perusteella jatkoon valittiin 2, mutta tekstin perusteella 0. Osumissa oli mukana paljon jo aikaisemmin muista tietokannoista löydettyjä artikkeleita, joten Pubmedistä emme ottaneet katsaukseen mukaan uusia aineistoja. Myöskään Arto:sta hakusanalla seksuaalinen häirintä ei löytynyt 42 osumasta katsaukseen sopivia artikkeleita.

Cinahl tuotti hakusanoilla sexual harassment AND prevention 158 osumaa. Otsikon perusteella valittiin 15 artikkelia ja tekstin perusteella 5, jotka valittiin kaikki myös katsaukseen tekstin perusteella. Tietokannasta haettiin myös edellä mainittujen hakusanojen lisäksi sanoilla school ja bullying. Näillä hakusanoilla löytyneet tulokset kuitenkin toistivat toisiaan ja päädyimme hakemaan ilman näitä tarkennuksia.

Valto tuotti hakusanalla seksuaalinen häirintä 86 osumaa, joista otsikon perusteella valittiin 9 ja tekstin perusteella 4. Valtoon ei ollut mahdollista määrittellä artikkelien julkaisuvuosia, mutta huomioimme sen itse haussa. Kirjallisuuskatsaukseen valittiin mukaan 2 aineistoa.

OvidMedline tuotti hakusanoilla sexual AND harassment AND school AND prevention 222 osumaa, joista otsikon perusteella valittiin 1 artikkeli. Tietokannasta löytyi paljon jo aikaisemmin löydettyjä artikkeleita. Kirjallisuuskatsaukseen valittiin Ovidmedline:sta mukaan 1 tutkimus. Manuaalisen haun, eli Googlen, kautta katsaukseen valittiin 2 aineistoa.

5.2 Aineiston valinta

Aineiston valinnassa kiinnitimme huomiota siihen, että tutkimus tai artikkeli vastasi mahdollisimman relevantisti, monipuolisesti ja erilaisia näkökulmia käyttäen laadittuun tutkimuskysymykseen (Kangasniemi ym. 2013: 293). Kirjallisuuskatsaukseen valitut alkupe- räiset aineistot arvioidaan arviointikriteerejä käyttäen. Arvioinnin avulla voidaan määri- tellä artikkelien tulosten luotettavuutta ja tulosten merkittävyyttä sekä yleistettävyyttä. (Stolt – Axelin 2016: 10.)

Kirjallisuuskatsaukseen valittuja artikkeleita oli 13 ja ne koostuivat erilaisista aineistoista. Pääasiassa valitsimme tutkimuksia ja aineistoja, jotka käsittelivät seksuaalisen häirinnän ehkäisyn keinoja kouluissa tai nuorten keskuudessa. Tutkimuksia mukaan valittiin seit- semän, joista kaikki olivat määrällisiä tutkimuksia. Määrällisten tutkimusten valinnassa kiinnitimme huomiota tutkimusasetelmaan, toteutukseen ja tulosten analysointiin. Huo- mioimme myös tutkimusten tekijät, vuoden, paikan, otannan sekä tutkimustarkoituksen. Valitsemamme aineistot ovat yhdysvaltalais- ja kanadalaistutkimuksia, alle kymmenen vuotta vanhoja ja luotettavan tekijän julkaisemia. Mukana on neljä kyselyä, yksi satun- naistettu kontrolloitu tutkimus, yksi kokeellinen vertailututkimus ja yksi kvasikokeellinen tutkimus. Jouduimme valitsemaan mukaan myös pienemmän otannan tutkimuksia, jotta saisimme katsaukseen tarpeeksi paljon materiaalia. Tutkimukset käsittelivät seksuaali- sen häirinnän ennaltaehkäisyä erilaisista näkökulmista. Katsaukseen valitsimme myös yhden englanninkielisen opetusministeriön julkaisun häirinnän ehkäisyyn liittyen.

Emme löytäneet katsaukseen suomalaisia tutkimusta aiheesta, joten valitsimme kat- saukseen suomalaisia seksuaalisen häirinnän ehkäisemiseen tarkoitettuja ohjeistuksia, hanke- ja opetusmateriaalia. Näitä aineistoja katsaukseen valittiin viisi kappaletta. Mu- kana on kaksi opasta, yksi hankemateriaali, yksi kampanjamateriaali ja yksi suositus. Niiden valinnassa kiinnitimme huomiota tekijän tai julkaisijan validiteettiin, ohjeistusten tai mallien lähtökohtiin ja sovellettavuuteen sekä niiden linkittymistä nuoriin tai koulumaa- ilmaan. Tutkimukset sekä muut valitut aineistot, niiden tarkoitus, toteutus sekä keskeiset tulokset ovat esitelty liitteessä 2.

5.3 Aineiston analysointi

Aineistoa analysoimalla pyritään luomaan sanallinen kuvaus tutkittavasta asiasta, jolloin aineisto pyritään saamaan tiiviiseen muotoon yhdistelemällä useiden eri lähteiden tuloksia. Tarkoituksena on luoda hajanaisesta tiedosta yhtenäinen kokonaisuus. Kirjallisuuskatsauksen päädyimme toteuttamaan kuvailevana, jolloin analyysin menetelmäksi sopii induktiivinen, tai toisin sanoen aineistolähtöinen analyysi. Tällä menetelmällä pyrimme löytämään mahdollisimman laajasti erilaisia keinoja seksuaalisen häirinnän ehkäisemiseen, emmekä ottaneet analyysia ohjaavaksi tekijäksi esimerkiksi valmiiksi olevaa mallia, jolloin analyysi olisi ollut teorialähtöistä. Induktiivinen analyysi voidaan jakaa karkeasti kolmeen eri osaan: aineiston pelkistämiseen, aineiston ryhmittelyyn ja teoreettisen käsitteen luomiseen. (Tuomi – Sarajärvi 2009: 95-97, 108.) Teoreettisen käsitteen luominen opinnäytetyössämme tarkoittaa aineiston ryhmittelystä muodostuvia seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisyn keinoja.

Aineiston haun ja käytettävien aineistojen valinnan jälkeen tutustuimme sisältöön paremmin lukemalla aineiston huolellisesti läpi. Ennen analyysin aloittamista on tärkeää määrittää analyysiyksikkö. Analyysiyksikkö voi olla yksittäinen sana tai jopa kokonainen lause tai ajatuskokonaisuus. Yksikön määrittelee tutkimustehtävä ja aineisto. (Sarajärvi – Tuomi 2009:110) Kirjallisuuskatsauksessa analyysiyksiköksi valitsimme ajatuskokonaisuuden, sillä etsimme ehkäisyn keinoja, jolloin ne eivät aineistossa tiivisty yhteen saan, eivätkä välttämättä edes lauseeseen.

Valitsemaamme aineistoa lähdimme pelkistämään, eli reduceimaan, etsimällä olennaiset osat tutkimuksesta tai muusta aineistosta, minkä kautta etsimme vastausta laatimaamme tutkimuskysymykseen. Nämä löydetyt ilmiötä kuvaavat osat kirjattiin ylös tietokoneelle lausein tai ajatuskokonaisuusina, jolloin epäolennainen asia aineistosta jäi pois. Kyseistä vaihetta ohjasi tutkimuskysymys, jota alituisen esitettiin aineistolle. (Sarajärvi – Tuomi 2009: 109.) Suuri osa ilmauksista oli englanninkielisiä, joten muodostaessamme niistä pelkistettyjä ilmauksia, tuli meidän suomentaa ne. Aineiston pelkistämässä huomasimme sen, että ajatuskokonaisuudet sisälsivät monia eri pelkistämisen mahdollisuuksia ja pyrimme tuomaan ne kaikki esille. Pelkistettyjä ilmauksia kokosimme aineiston avulla 105 kappaletta. Kuvasimme kyseistä ilmiötä esimerkein taulukossa 2.

Taulukko 2. Esimerkkejä redusoinnista

Alkuperäisilmaukset	Pelkistetty ilmaus
“hänellä on valmiuksia selviytyä tilanteesta, kun niitä on etukäteen vahvistettu turvataitoharjoituksilla.”	Valmius selviytyä tilanteesta taitoja oppimalla
“Turvataitokasvatuksella voidaan vahvistaa nuorten taitoja tunnistaa uhkaavia tai turvattomuutta herättäviä merkkejä, jolloin nuori ei välttämättä ajaudu tällaisiin tilanteisiin. “	Nuoren taito tunnistaa uhkaavat ja turvattomat tilanteet ja niiden välttäminen
“If the school determines that a student was sexually harassed, the school must take reasonable, prompt, age-appropriate, and effective action to end the harassment and prevent it from happening again to the victim or to others”	Koulun vastuu ehkäistä ja toimia

Aineistosta löydetyistä, olennaisista ja pelkistetyistä ilmauksista etsimme yhtäläisyyksiä, eli ryhmittelimme aineistoa. Ryhmittelystä käytetään myös termiä klusterointi. Löydetyt yhtäläisyydet tuotiin yhteen ja ne koottiin alaluokiksi, jotka nimitimme kyseistä luokkaa mahdollisimman kuvaavalla käsitteellä. Tätä vaihetta kuvataan taulukossa 3. Alaluokkia muodostui yhteensä 21 kappaletta. Tämän ryhmittelyn ja luokittelun tarkoituksena on tiivistää aineistoa ja luoda välivaihe sen analysoinnissa. Tällä tavoin luodaan pohjaa tutkimuksen rakenteelle ja saadaan alustavaa kuvaa löydöksistä. (Sarajärvi – Tuomi 2009: 110.)

Taulukko 3. Esimerkkejä klusteroinnista.

Pelkistetty ilmaus	Alaluokka
Tiedottaminen esittein ja julistein Kirjalliset ohjeistukset henkilökunnalle ja vanhemmille Koulun verkkosivujen informaatio Informaation antaminen suullisesti	Tiedottaminen eri keinoin
Tieto siitä, mitä häirintä on Tiedon antaminen häirinnästä Tiedotetaan väkivallasta Määrittele häirintä	Tieto siitä, mitä häirintä on
Nuoren taito tunnistaa uhkaavat ja turvattomat tilanteet Häirinnän tunnistaminen Väkivallan ja häirinnän ilmenemismuotojen tunnistaminen	Häirinnän tunnistamisen oppiminen

Aineiston abstrahointi, eli käsitteellistäminen, yhdistelee alempia luokituksia aina ylemmiksi luokiksi klusteroinnin tavoin. Tämä vaihe jatkuu niin kauan kuin aineistosta nousevat luokitukset antavat periksi. Abstrahoinnin tarkoituksena on viedä sisällön analysoiminen loppuun ja luoda yksinkertaiset käsitteet tutkittavan aiheen kuvaamiseksi. (Sarajärvi – Tuomi 2009:111.) Yläluokkia muodostimme kahdeksan ja pääluokkia kolme. Taulukko 4 esittää muutaman esimerkin avulla, kuinka olemme rakentaneet alaluokista yläluokkia ja edelleen pääluokkia.

Taulukko 4. Esimerkkejä abstrahoinnista.

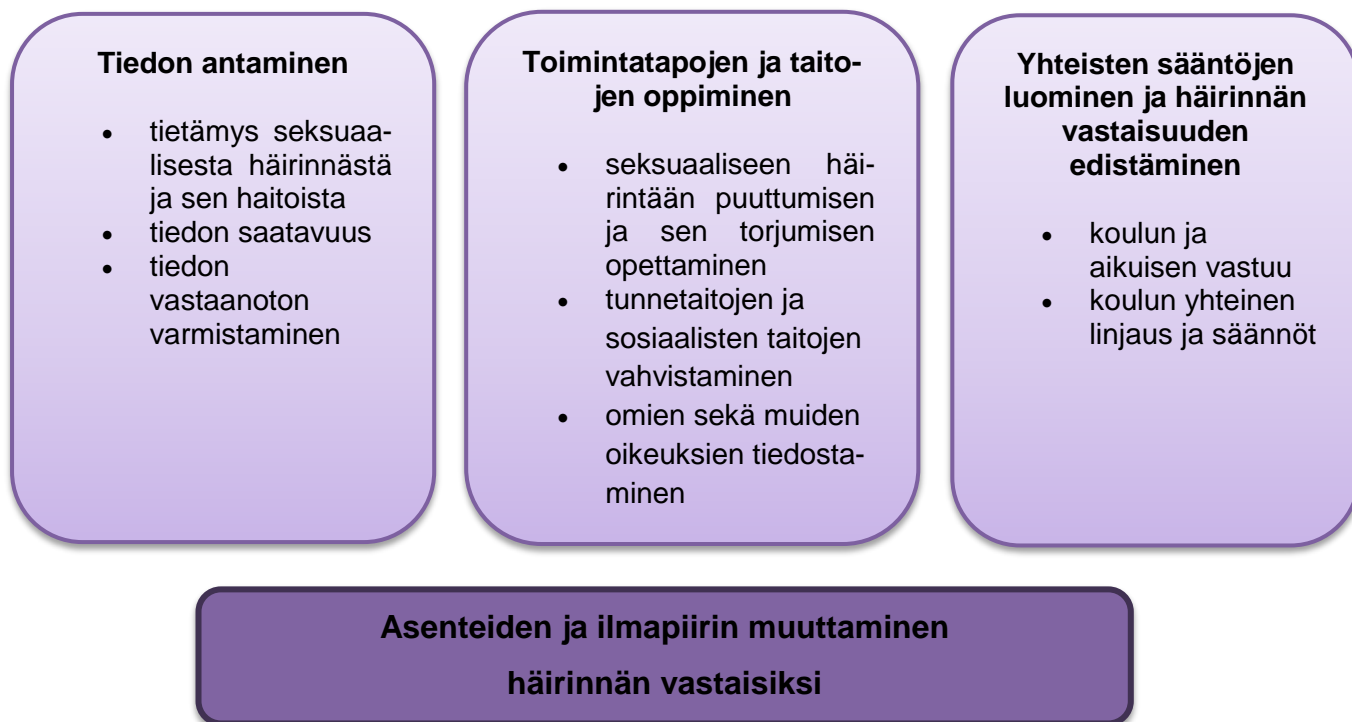
Alaluokka	Yläluokka	Pääluokka
Tieto siitä mitä häirintä on Häirinnän tunnistaminen Häirinnästä johtuvien haittojen tietäminen	Tietämys seksuaalisesta häirinnästä ja sen haitoista	Tiedon antaminen seksuaalisesta häirinnästä
Oppimiseen motivoivat tavat opettaa Vähemmistöryhmien huomioiminen opetuksessa Keskustelun herättäminen Tiedon tuominen saataville eri keinoin	Seksuaalisesta häirinnästä annettavan tiedon saatavuuden ja vastaanottamisen varmistaminen	

Muodostuneet yläluokat (8) olivat: tietämys seksuaalisesta häirinnästä ja sen haitoista, seksuaalisesta häirinnästä annettavan tiedon saatavuuden ja vastaanottamisen varmistaminen, seksuaaliseen häirintään puuttumisen ja sen torjumisen oppiminen, tunne- ja sosiaalisten taitojen oppiminen ja vahvistaminen, omien sekä toisten oikeuksien tiedostaminen, koulun ja aikuisen vastuu, koulun yhtenäinen linjaus säännöistä ja toimintatavoista sekä häirinnän vastaisuus. Näistä muodostuneet pääluokat olivat: tiedon antaminen seksuaalisesta häirinnästä, toimintatapojen ja taitojen oppiminen, sekä koulun yhteinen sääntöjen luominen ja häirinnän vastaisuuden edistäminen. Näiden kolmen luokan lisäksi esiintyy asenteiden ja ilmapiirin muuttamisen luokka. Asenteiden ja ilmapiirin muuttaminen muodostuu kaikista edellä mainituista pääluokista ja se esiintyy niiden sisällä, joten tätä luokkaa ei voitu erottaa omaksi pääluokakseen. Alaluokat, yläluokat ja pääluokkien muodostuminen esitellään liitteessä 3.

6 Seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisyn keinot oppilaitoksissa

Seuraavassa kuviossa (1) kuvaamme kirjallisuuskatsauksen tuloksia seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisyn keinoista. Tärkeimmät ennaltaehkäisyn keinot ovat tiedon antaminen, erilaisten toimintatapojen ja taitojen opettaminen, yhteisten sääntöjen luominen ja häirinnän vastaisuuden edistäminen sekä näihin kaikkiin osa-alueisiin liittyvä asenteiden ja ilmapiirin muuttaminen.

Kuvio 1. Seksuaalisen häirinnän tärkeimmät ennaltaehkäisykeinot oppilaitoksissa.

Seksuaalista häirintää voidaan ehkäistä monin keinoin, mutta tässä kirjallisuuskatsauksessa ryhmittelimme ehkäisyn keinot yllä olevan luokittelun mukaisesti. Luokittelussa tulevat esille aineistosta löydetyt pää- ja yläluokat.

6.1 Tiedon antaminen seksuaalisesta häirinnästä

Yhdeksi keskeiseksi seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisyn keinoksi nousi tiedon antaminen seksuaalisesta häirinnästä, sillä ilman tietoa ei ilmiötä tai sen haittoja voida ym-

märtää. Aineiston perusteella huomattiin tiedon antamisen esiintyvän monissa eri lähteissä, ja jokaisessa hieman eri tavalla. Tiedon vastaanottajina olivat niin nuoret kuin aikuiset, käsittäen opiskelijat, koulun henkilökunnan sekä nuorten vanhemmat.

6.1.1 Tietämys seksuaalisesta häirinnästä ja sen haitoista

Nuorelle olisi hyvä opettaa, mitä seksuaalinen häirintä on ja miten se ilmenee, sillä seksuaalisen häirinnän määrittäminen tekee ilmiön tunnistettavammaksi (Turun yliopisto 2003). Seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisyssä on tärkeää, että ilmiö on tiedostettu, tunnistettu ja tunnustettu asia. Tunnistaessaan häirintää nuori saa mahdollisuuden ennakoida ja poistua mahdollisesta vaaratilanteesta sekä mahdollisesti rohkaistuu raportoimaan asiasta (Aaltonen 2012; Brusila – Hyvärinen – Kallio – Porras – Sandberg 2009; Turun yliopisto 2003). Lisäksi tiedon lisääntyessä ja nuoren tiedostaessa, mitä seksuaalinen häirintä on, nuori kykenee ymmärtämään sen olevan väärin. Turun yliopiston tasa-arvotoimikuntien seksuaalisen häirinnän- työryhmän suositus (2003) korostaa häirinnän yksilöllisten ja yhteisöllisten negatiivisten seurausten painottamista, mikä voidaan liittää osaksi tiedon antamista ja opetusta.

Aikuiset eivät aina tunnista asemaansa seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisyssä ja siihen puuttumisessa. Aikuiset eivät välttämättä edes tiedosta seksuaalisen häirinnän ilmenemistä. Tarjoamalla aikuisille, kuten oppilaan vanhemmille, tietoa aiheesta, heidän asemansa seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisyssä ja siihen puuttumisessa selkenee. Samalla lisääntyy heidän valmiutensa ja kykynsä toimia oikein häirintää kohdatessa. Tällöin myös kyky tarjota tietoutta nuorille seksuaalisesta häirinnästä kasvaa (Charmarman – Jones – Stein – Espelage 2013; Aaltonen 2012.) Koulun henkilökunta onkin avainasemassa koulussa tapahtuvan häirinnän ehkäisyssä ja siihen puuttumisessa. Tämän takia esimerkiksi Aaltosen tekemä seksuaalista häirintää käsittelevä turvataito-opas (2012) on suunnattu nuorten kanssa työskenteleville aikuisille.

Seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisyssä tulee huomioida myös vähemmistöryhmien, kuten seksuaalivähemmistöjen ja ulkomaalaistaustaisten nuorten, opettaminen seksuaalisesta häirinnästä. Eisenbergin, Gowerin, McMorrisin ja Bucchianerin tutkimuksen (2015) mukaan seksuaalivähemmistön nuoret ovat alttiimpia ikätovereiden kohdistamalle häirinnälle sekä syyllistyvät itsekin herkemmin tällaiseen toimintaan. Heille tulisi tar-

jota tietoa seksuaalisesta häirinnästä tavalla, joka on suunnattu juuri seksuaalivähemmistöille ja ottaa heidän erityistarpeensa huomioon. Brusilan ym. (2009) mukaan huomiota tulisi kiinnittää myös maahanmuuttajataustaisiin nuoriin ja heidän vanhempiinsa, sillä he voivat mahdollisesti tarvita erityistä tukea esimerkiksi murrosiän aikana ja seksuaalisuuteen liittyvissä asioissa. Nuori kasvaa maahanmuuttajaperheessä useamman kulttuurin välissä ja tällöin oman taustakulttuurin asenteet voivat johtaa ristiriitoihin valtaväestön nuorten elämäntapojen kanssa. Nämä ristiriidat ja Suomen lakien tuntemattomuus voivat altistaa maahanmuuttajataustaista syyllistymään seksuaaliseen kaltoinkohdeltuun, kuten häirintään.

6.1.2 Tiedon saatavuuden ja tiedon vastaanottamisen varmistaminen

Aineistosta nousi esille erilaisia keinoja tuoda tietoutta seksuaalisesta häirinnästä sekä sen ehkäisystä. Koulussa tavanomaisimpia tapoja oli kertoa aiheesta oppitunnilla joko opettajan tai muun henkilökunnan jäsenen toimesta. Vahvasti esille nousivat toiminnallisten tapojen käyttö opetusmenetelminä, sekä nuorten osallistaminen opetukseen opettajien roolissa. Aiheesta voidaan myös tarjota tietoa tuomalla se näkyville julistein, internetsivuin ja erilaisten hankkeiden tai kampanjoiden avulla. (Lijster ym. 2016; Tasa-arvovaltuutettu 2014; Aaltonen 2012; Hill – Kearl 2011; Smothers – Smothers 2011.)

Lijsterin, Feltenin, Kokin ja Kockenin (2016) tutkimuksen mukaan seksuaalisesti häiritsevää käytöstä voidaan ehkäistä tehokkaasti opettamalla aiheesta oppitunneilla. Ei meidän koulussa –hankemateriaali (Tasa-arvovaltuutettu 2014) tarjoaa valmiin oppituntikonaisuuden seksuaalista häirintää vastaan. Materiaali soveltuu peruskoulun, lukion ja ammattioppilaitosten käyttöön. Siihen kuuluu esimerkiksi lyhytelokuva seksuaalisesta häirinnästä, nuoria puhutteleva näytelmä keskustelun pohjaksi, kysely seksuaalisesta häirinnästä omassa koulussa sekä opettajan opas. Oppitunnin tavoitteena on, että nuoret itse pääsevät sanoittamaan häirintää osallistumalla keskusteluun luokassa. Materiaali tarjoaa monipuolisesti tietoa seksuaalisesta häirinnästä ja siitä, miten sitä voi torjua sekä miten toimia sitä kohdatessa.

Myös Aaltonen (2012) painottaa nuorten opetuksen toimivan parhaiten silloin kun nuoria kannustetaan osallistumaan opetukseen, koska se tukee nuoria päättellemään ja ajattelemaan itse. Esimerkiksi yleinen keskustelu oppitunnilla oli Hillin ja Kearlin (2011) teke-

män kyselyn mukaan nuorista hyvä keino käsitellä seksuaalista häirintää. Ei meidän koulussa –kampanja (Tasa-arvovaltuutettu 2014) sekä Nuorten Exit (n.d) korostavat myös avoimen keskustelun tärkeyttä häirinnästä puhuttaessa.

Yksi nuoria osallistava toiminnallinen keino on käyttää nuoria apuna opetuksessa. Nuorten osallistuminen opetukseen tuo aiheeseen enemmän mielenkiintoa ja vetoaa paremmin kuulijoihin, sillä saman ikäisten nuorten kertoma ja opettama asia voi tuntua lähemmältä. Toiset nuoret saattavatkin olla avainasemassa muiden nuorten asenteiden muutoksessa, yhdessä aikuisten tarjoaman tutkitun tiedon kanssa. Nuoret voivat opettamisen lisäksi tehdä aiheesta esimerkiksi esityksiä, jonka jälkeen opettajan ohjaamana siitä voidaan käydä keskustelua. Toimiva tapa opettaa seksuaalisesta häirinnästä onkin yhdistää toiminnallisia nuorten ohjaamia tunteja muihin oppitunteihin, joissa puhutaan seksuaalisesta häirinnästä. (Lijster ym. 2016; Connolly ym. 2015.)

Nuorille sekä aikuisille tarjottu tieto seksuaalisesta häirinnästä olisi hyvä olla näkyvillä ja saatavilla jatkuvasti. Oppilaitos voi jakaa henkilökunnalle ja vanhemmille kirjallisia ohjeistuksia, jotka antavat tietoa ja toimintatapoja seksuaalisen häirinnän ehkäisyssä ja siihen puuttumisessa. (Hill – Kearl 2011.) Kotiin lähetettävän tiedon kautta voivat vanhemmat yhdessä nuoren kanssa keskustella häirinnästä ja tukea koulussa annettua oppia (Brusila ym. 2009). Hillin ja Kearlin (2011) kyselytutkimuksessa nuoret olivat sitä mieltä, että koulun internet sivuilla on hyvä olla tietoa aiheesta ja Smothersien (2011) tutkimuksessa nuoret tekivät ilmiöstä postereita koulun seinille.

Hankkeet ja kampanjat lisäävät seksuaalisen häirinnän näkyvyyttä erilaisin keinoin, esimerkiksi internetissä ja kouluissa. Nuorten Exit –hanke (n.d) tarjoaa nettisivuillaan konkreettista tietoa seksuaalisesta häirinnästä sekä kaltoinkohtelusta nuorelle, nuoren läheiselle sekä ammattilaiselle. Lisäksi se tarjoaa tukea, jos olet kohdannut seksuaalista kaltoinkohtelua tai olet huolissasi läheisestä. Hanke antaa myös ohjeistusta siihen, kuinka ottaa kyseinen aihe puheeksi nuoren kanssa. Nuorten Exit tarjoaa myös kouluvierailuja, joissa saadaan tietoa seksuaalisesta itsemääräämisoikeudesta, seksuaalisesta kaltoinkohtelusta ja vastikkeellisesta seksistä, sekä omia rajoja turvaavasta lainsäädännöstä.

6.2 Toimintatapojen ja erilaisten taitojen opettaminen

Erilaisten taitojen ja toimintatapojen oppiminen sekä opettaminen olivat tärkeitä menetelmiä seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisyssä. Monissa lähteissä korostettiin nuorten itseluottamuksen parantamista, sosiaalisten- ja tunnetaitojen harjoittelua sekä omien ja toisten oikeuksien opettamisen tärkeyttä. Taitoihin lukeutui mukaan myös erilaiset tavat puolustautua seksuaaliselta häirinnältä. (Aaltonen 2012; Brusila ym. 2009; Hill – Kearn 2011; Nickerson – Aloe – Livingston – Feeley 2014; Lijster ym. 2016.)

6.2.1 Seksuaaliseen häirintään puuttumisen ja sen torjumisen opettaminen

Nuorille on tärkeää opettaa, kuinka seksuaalista häirintää torjutaan tehokkaasti. Jos nuori kohtaa seksuaalista häirintää, on hänellä oikeus poistua paikalta, kieltäytyä tilanteesta tai toiminnasta sekä selkeästi käskää häiritsijää lopettamaan häirintä (Aaltonen 2012; Brusila ym. 2009; Hill – Kearn 2011; Tasa-arvovaltuutettu 2014; Turun yliopisto 2003). Melkein kaikissa katsauksen aineistoissa korostui se, että nuoren tulisi selkeästi sanoa ”ei”, jos kohtaa seksuaalista häirintää missään muodossa. Kieltäytyminen tilanteesta sanomalla ”ei” on todistetusti tehokas tapa ehkäistä häirinnän jatkumista. Opettamalla nuoria puolustamaan itseään ja muita, vahvistetaan samalla seksuaalisen häirinnän vastaista ilmapiiriä, jonka avulla seksuaalista häirintää voidaan ennaltaehkäistä. (Lijster ym. 2016.)

On tärkeää, että nuoria kannustetaan suojelemaan itseään muiden ihmisten kaltoinkohtelevalta toiminnalta (Brusila ym. 2009). Nuoren omien voimavarojen vahvistaminen nostaa itseluottamusta, ja sitä kautta nuori kokee voimaantumisen tunteita ja luottaa omiin kykyihinsä. Kun nuori luottaa itseensä, vähenee kynnys puolustaa itseään ja riski häirinnän kohteeksi joutumiseksi pienenee. Hyvä itsetunto auttaa nuorta kokemaan, että hän on huolenpidon sekä puolustamisen arvoinen ja tällöin loukkaavan kohtelun vastustaminen on helpompaa (Aaltonen 2012.).

Vastuullisuuden opettaminen on myös häirinnän ehkäisyyn liittyen tärkeää. Vastuullisen seksuaalikäyttäytymisen opettamisen rinnalla on korostettava myös nuoren vastuuta puuttua epäoikeudenmukaisuuteen, syrjintään ja epätasa-arvoon (Aaltonen 2012). Nuorten kanssa on siis tärkeää keskustella ympäristön reagoinnin merkityksestä häirinnän ehkäisyssä. Puhumattomuus mahdollistaa häirinnän jatkumisen sekä yleistymisen.

(Tasa-arvovaltuutettu 2014.) Nuoria tulee ohjata ajatukseen, kuinka jokainen on vastuussa omasta käytöksestään, ja voi kantaa vastuuta myös yhteisön toimintakulttuurista. Yhteisössä tapahtuvaa häiritsevää käytöstä voidaan ehkäistä kertomalla häiritsijälle suoraan hänen toimintansa loukkaavuus. (Hill – Kearl 2011; Turun yliopisto 2003.)

6.2.2 Tunne- ja sosiaalisten taitojen vahvistaminen sekä oikeuksien tiedostaminen

Tunnetaitojen sekä sosiaalisten taitojen vahvistaminen ja opettelu ovat tärkeässä roolissa seksuaalista häirintää ennaltaehkäisevässä toiminnassa. Sosiaalisten tilanteiden tulkintaa ja tunnetaitoja voidaan harjoitella monilla eri menetelmillä. Tunnetaitoja voidaan opetella käsittelemällä esimerkiksi rakkauden, vihan, mustasukkaisuuden, pettymyksen ja luottamuksen aiheuttamia tunteita. Nuoren on ymmärrettävä, että negatiivisen tunteen ilmaisu ei oikeuta toista loukkaavalle toiminnalle (Aaltonen 2012). Myöskään hassuttelu ja vitsailu ei saa näkyä sellaisena toimintana, joka voidaan laskea häirinnäksi (Hill – Kearl 2011). Kun nuorten sosiaalisten tilanteiden ymmärtäminen ja tunnetaidot saavat harjaannusta on heidän helpompi ymmärtää, millainen käytös on hyväksyttävää ja millainen voi tuntua toisesta pahalta (Brusila ym. 2009, Aaltonen 2012).

Jo pienestä pitäen olisi tärkeää korostaa itsemääräämisoikeuden tärkeyttä ja sitä, että kenelläkään ei ole oikeutta koskea toisen kehoon ilman lupaa tai millään muullakaan tavalla loukata sitä (Brusila ym. 2009; Aaltonen 2012). Tiedostamalla oikeudet, lisääntyvä ymmärrys oikeasta ja väärästä. Toisten ihmisten kehon ja yksityisyyden kunnioittamisesta sekä arvostamisesta tulisi keskustella, jolloin nuorelle osoitetaan seksuaalisen häirinnän olevan väärin (Brusila ym. 2009). Nuoria on autettava hyväksymään ja ymmärtämään seksuaalisuudessa ja seksuaalisessa suuntautumisessa olevia eroavaisuuksia ihmisten välillä, jotta seksuaalinen häirintä ja kiusaaminen vähenisivät. Hyväksynnän, kunnioituksen ja seksuaalisuuden monimuotoisuuden ymmärtäminen on tärkeää, jotta koulun ilmapiiri saadaan rakennettua seksuaalisesta häirinnästä vapaaksi. (Aaltonen 2012.)

Tunnetaidoista varsinkin empatiakyvyn harjaannuttaminen on tärkeää, sillä se edesauttaa ja tukee ei-toivotun käyttäytymisen ymmärtämistä sekä auttaa kunnioittamaan toisen ihmisen asettamia rajoja (Aaltonen 2012). Erilaisia taitoja opetettiin aineiston perusteella yhdistettynä yleiseen opetukseen seksuaalisesta häirinnästä. Tunne- ja sosiaalisten taitojen opettaminen tapahtuu muun seksuaalisesta häirinnästä opettamisen ohella. Keinoina ovat esimerkiksi oppitunnilla käytettävät toiminnalliset menetelmät, keskustelu, erilaiset työpajat tai videon katselu. Häirintätilanteen esittelevän videon pohjalta nuorten

kanssa voi keskustella siitä, mitä eri henkilöt videolla (uhri, häiritsijä, sivustakatsoja) tunsivat ja miten he tilanteessa toimivat (Hill – Kearl 2011; Tasa-arvovaltuutettu 2014).

6.3 Yhteisten sääntöjen luominen ja häirinnän vastaisuuden edistäminen

Koulun kanta ja aikuisten esimerkki yhdessä selkeiden sääntöjen sekä toimintasuunnitelman kanssa ovat tärkeitä tekijöitä häirinnän vastaisen ilmapiirin luomisessa. Kun koulussa on yhteinen linja seksuaaliseen häirintään puuttumiseen ja asiasta raportoidaan tehokkaasti, niin ennaltaehkäisy on toimivampaa. Normit muuttavat asenteita ja antavat kuvan siitä, että seksuaalista häirintää ei sallita (Aaltonen 2014).

6.3.1 Koulun ja aikuisen vastuu

Jos oppilas on kokenut seksuaalista häirintää, koulun tehtävänä on lopettaa häirintä ja sen jatkuminen tulevaisuudessa. Koulun taholta tilanteessa tulisi toimia järkevästi ja tehokkaasti sekä oppilaan ikä huomioiden (Smothers – Smothers 2011). Kun koulussa havaitaan seksuaalista häirintää, tulee henkilökunnan reagoida ja selvittää mitä on tapahtunut (U.S. Department of education 2008; Turun yliopisto 2003). On siis koulun vastuulla selvittää tilanne ja toimia luottamuksellisesti sekä yhdenmukaisten laadittujen ohjeiden mukaan. Laadittujen toimintaohjeiden ja välittömän puutumisen avulla koulun on helpompi jatkossa ennaltaehkäistä seksuaalista häirintää. (Smothers – Smothers 2011.)

Useissa katsauksen aineistoissa puhuttiin koulussa toimivasta vastuuhenkilöstä, jonka tehtäviin kuuluu seksuaaliseen häirintään liittyvien asioiden hoitaminen (Hill – Kearl 2011; U.S. Department of education 2008; Turun yliopisto 2003). Koulun henkilökunnasta olisi siis hyvä nimetä henkilö, joka olisi perehtynyt seksuaalista häirintää koskeviin asioihin ja toimintatapoihin. Hän voisi toimia esimerkiksi henkilönä, jolle etukädessä voi raportoida seksuaalisesta häirinnästä. Hillin ja Kearlin (2011) tutkimuksen mukaan suuri osa oppilaista pitikin hyödyllisenä sitä, että koulussa olisi vastuuhenkilö auttamassa seksuaaliseen häirintään liittyvissä asioissa.

6.3.2 Koulun yhteinen linjaus ja säännöt

Hillin ja Kearlin (2011) tutkimuksessa todetaan, että seksuaalisen häirinnän ehkäisy kouluissa on tehokkainta, kun ennaltaehkäisyä säädellään ylemmän tahon, kuten rehtorin,

toimesta. On osoitettu, että opettajien ja oppilaiden seksuaaliseen häirintään puuttuminen on vähäisempää, jos johtajan virassa olevat eivät puutu kyseiseen ongelmaan. Ei meidän koulussa -kampanja on luonut valmiin kyselylomakkeen oppilaille häirinnän kokemuksiin liittyen. Kampanja suosittelee nimettömän kyselyn täyttämistä luokassa ja sen tuloksista keskustelemista oppilaiden kanssa. Tuloksien esittely koulun johdolle, edistäisi häirinnän vastaisen ilmapiirin luomista ja välineen parannustoimenpiteille juuri kyseisessä koulussa. (Tasa-arvoaltuutettu 2014).

Seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisy on toimivaa, kun se asetetaan koulun virallisen toimintasuunnitelman tavoitteeksi (Hill – Kearl 2011; U.S. Department of education 2008). Oppilaitosten tulisi tehdä selväksi linjauksensa ja sääntönsä koskien seksuaalista häirintää (Hill – Kearl 2011; U.S. Department of education 2008). Sääntöjen tulisi olla helposti ymmärrettäviä, ja niiden olisi hyvä olla oppilaiden, oppilaiden vanhempien ja opettajien tiedossa ja saatavilla (Smothers ym 2011; U.S. Department of education 2008).

Laadittujen toimintaohjeiden ja välittömän puutumisen avulla koulun on helpompi ennaltaehkäistä seksuaalista häirintää jatkossa. Myös koulun yhteinen häirinnän vastainen linja auttaa ennaltaehkäisyssä. Nuorille tulee yksinkertaisesti osoittaa, että häirintää ja väkivaltaa ei suvaita (Aaltonen 2012). Näin osoitetaan seksuaalisen häirinnän olevan kiellettyä, jolloin asennoituminen häirintää kohtaan muuttuu. Seksuaaliseen häirintään liittyvät toimintatavat ja säännöt voidaan julkaista ja lähettää oppilaiden vanhemmille sekä opettajille voidaan tarjota selkeät ohjeistukset, kuinka toimia häirintätilanteissa (Hill – Kearl 2011). Koulujen tulisi esimerkiksi huolehtia, että koko henkilöstö ymmärtää vastuunsa raportoida asiasta eteenpäin, jos havaitsevat häirintää (Smothers – Smothers 2011).

Koulujen tulisikin korostaa seksuaalisen häirinnän raportoimisen tärkeyttä, koska se on tehokas keino ennaltaehkäistä sekä lopettaa häirintä (Nickerson 2014). Nuorelle pitää opettaa, että aikuiselle on tärkeää kertoa ja raportoida, jos joutuu kokemaan itse häirintää tai näkee toisen kokevan sitä (Brusila ym. 2009; Nuorten Exit n.d.; Tasa-arvoaltuutettu 2014; U.S. Department of education 2008). Luotettava aikuinen voi olla esimerkiksi vanhempi, opettaja tai terveydenhoitaja, mutta tärkeintä on, että nuori uskaltaa pyytää apua ja neuvoa häirintätilanteessa aikuiselta (Nuorten Exit n.d.). Häirinnästä raportoimisen voisi liittää osaksi koulun seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisyn toimintaohjelmaa, jolloin velvollisuus sen tekemiseen kasvaisi. Hillin ja Kearlin (2011) tutkimuksen mukaan

suurin osa opiskelijoista halusi mahdollisuuden raportoida koulun henkilökunnalle seksuaalisesta häirinnästä anonyymisti. Tällaisen raportointi mahdollisuuden järjestäminen lisäisi oppilaiden valmiutta raportoida ongelmasta.

7 Pohdinta

Löytämämme tiedon mukaan seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisyyn on monia erilaisia keinoja ja tapoja, joita voidaan koulussa soveltaa sopivalla tavalla. Seksuaalista häirintää tulee käsitellä lisääntyvin määrin sen ennaltaehkäisemiseksi, sillä häirinnän yleisyys kieli riittämättömistä toimista.

7.1 Johtopäätökset

Tässä kirjallisuuskatsauksessa tärkeimmiksi seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisyn keinoiksi nousivat tiedon antaminen, erilaisten taitojen ja toimintatapojen opettaminen sekä yhteisten sääntöjen luominen. Huomasimme näitä kolmea tekijää yhdistävän yhden yhteisen tekijän, nimittäin asenteiden ja ilmapiirin muuttamisen. Huomasimme ilmapiirin ja asenteiden muuttamisen seksuaalisen häirinnän vastaisiksi vaativan kaikkia muita ennaltaehkäisyn keinoja. Johtopäätöksenä voimme siis todeta, että seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisy vaatii yleistä yhteisön ilmapiirin ja asenteiden muutosta.

Häirinnän ennaltaehkäisyssä tulee ottaa huomioon erilaisia tekijöitä yksilötasolta yhteisötasolle asti. Voidaan kuitenkin todeta, että jo pienet asiat edesauttavat seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisyä, kuten julisteiden laittaminen koulun seinille ja seksuaalisesta häirinnästä avoimesti puhuminen. Tiedostamalla häirinnän vääryyden ja epäoikeudenmukaisuuden, muodostuu häirinnän vastainen ilmapiiri (Aaltonen 2012). Seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisyn keinot voivat olla siis melko yksinkertaisia, eivätkä ne vaadi suuria resursseja, jolloin ne ovat helposti toteutettavissa oppilaitoksissa.

Koulun, koulun henkilökunnan sekä esimerkiksi nuorten vanhempien, vastuu on suuri seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisyn toteuttamisessa. Tärkeää olisi, että kaikki nuoren kanssa tekemisissä olevat aikuiset olisivat tietoisia seksuaalisesta häirinnästä sekä tavoista ehkäistä sitä. Tulokset osoittivat, kuinka asennoituminen häirinnän vastaisuuteen sekä yhteisten sääntöjen luominen edesauttavat muodostamaan seksuaalisesta häirinnästä, ja samalla muustakin kiusaamisesta tai syrjimisestä vapaata ilmapiiriä. Myöskin normeja asettamalla, voidaan nuorille osoittaa häirinnän olevan kiellettyä, jolloin asennoituminen häirintää kohtaan muuttuu. Olisi ihanteellista, jos kouluissa vallitsi turvallinen ja muita kunnioittava ilmapiiri, koska silloin myös kaverin puolustaminen sekä häirinnästä raportoiminen olisi helpompaa.

Tietenkin myös nuori itse toiminnallaan voi ehkäistä seksuaalista häirintää tehokkaasti. Opittuaan seksuaalisesta häirinnästä, tunnistaessaan ilmiön ja osatessaan ehkäistä tai torjua sitä, korostuvat nuoren sosiaaliset- sekä tunnetaidot. Kun nuoren itseluottamus on hyvä, itsemääräämisoikeus tunnetaan ja kyky puolustautua toteutuu, on seksuaalista häirintää helpompi ehkäistä. Myös nuoren empatiakyky ja toisen arvostaminen ovat tärkeitä taitoja, jotta itse ei syyllisty häiritsevään toimintaan. Hyväksynnän, kunnioituksen ja seksuaalisuuden monimuotoisuuden ymmärtäminen on tärkeää, jotta koulun ilmapiiri saadaan rakennettua positiiviseksi ja seksuaalisesta häirinnästä vapaaksi. Koulun tulee myös kiinnittää huomiota ihmisoikeuksien ja muiden kulttuurien kunnioituksen opettamiseen. (Aaltonen 2012.) Lisäämällä hyväksyntää voidaan varmistaa nuorten viihtyminen koulussa, mikä itsessään lisää seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisyä (Connolly ym. 2015).

7.2 Tulosten hyödynnettävyys

Kuten saatoimme huomata, seksuaalinen häirintä on laajasti esiintyvä ilmiö, joka voi aiheuttaa erilaisia ongelmia nuorille (Luopa 25/2014: 5; Ryttyläinen 2016: 10). Seksuaalista häirintää tulisi ehkäistä ja tämän opinnäytetyön tuloksilla voidaan edesauttaa ehkäisyn suunnittelua ja toteutumista oppilaitoksissa. Tämä opinnäytetyö osana Seksuaalija lisääntymisterveydenyksikön hanketta tarjoaa samalla hankkeen alaisuudessa toimivaan, Opetushallituksen rahoittamaan, toisen asteen opettajien täydennyskoulutukseen seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisystä materiaalia (Metropolia ammattikorkeakoulu 2014). Tuloksiamme voidaan hyödyntää opetuksessa tarjoamaan toimintatapoja seksuaalisen häirinnän ehkäisemiseksi.

Opinnäytetyö voi toimia uuden kotimaisen tutkimuksen innoittajana, sillä ennaltaehkäisyn keinojen toimivuudesta ei löydy tiedonhaun perusteella suomalaisia tutkimuksia viimeisen kymmenen vuoden ajalta. Tuloksista löytyvien keinojen toimivuutta Suomessa olisi hyvä tutkia, jotta seksuaalinen häirintää saataisiin ehkäistyä mahdollisimman tehokkaasti ja toimivin keinoin. Ideaalinen tilanne olisi, jos tuloksissa esiintyviä seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisyn keinoja tutkittaisiin käytännössä suomalaisissa oppilaitoksissa. Tutkimuksen jälkeen voitaisiin rakentaa yhtenäinen kaikkialle soveltuva malli seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisyyn.

Suomalaisia lähteitä seksuaalisesta häirinnästä ja sen ehkäisystä löytyy lähinnä oppaiden ja hankkeiden muodossa. Suomessa on järjestetty useita hankkeita ja kampanjoita seksuaalisen häirinnän vähentämiseksi. Vuonna 2014 mediassa olivat näkyvillä Right to choose -hanke (2017) sekä Ei meidän koulussa -kampanja (Tasa-arvoaltuutettu n.d), joiden tarkoitus oli muun muassa lisätä tietoa seksuaalisesta häirinnästä. Vuonna 2010 aloitti Nuorten Exit -hanke (n.d), joka on kehitellyt erilaisia toimintamalleja häirinnän ehkäisyyn ja tarjoaa nuorille tukea. Vuonna 2016 Väestöliiton #Respect -kampanja puolusti seksuaalista itsemääräämisoikeutta (2016).

Kirjallisuuskatsauksen tulokset saatiin koottua yhteen hyödyntämällä monipuolisesti tutkittuun ja luotettavaan tietoon perustuvia aineistoja, joten tuloksia voidaan hyödyntää sellaisenaan oppilaitoksissa sekä opettajien koulutuksessa. Tuloksista nousevia teki- jöitä ei kaikkia tarvitse toteuttaa, jotta seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisy toimii, vaan keinoja voidaan hyödyntää tarpeen ja resurssien mukaan.

Osoitimme, kuinka seksuaalisesta häirinnästä tulisi puhua enemmän koulussa ja kotona sen ehkäisemiseksi. Kumita-tutkimuksen (Bildjuschkin 2016: 17) perusteella koulujen resurssit eivät riitä käsittelemään seksuaalisuutta ja varsinkaan seksuaalioikeuksia tarpeeksi laajasti. Lisäksi huomionarvoinen oletus on, että tällä vuosikymmenellä maahanmuuttajataustaisten sekä sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvien nuorten määrä tulee kasvamaan oppilaitoksissa. Nämä ryhmät ovat tulosten mukaan haavoittu- vaisempia joutumaan seksuaalisen häirinnän kohteeksi tai itse syyllistymään häirintään (Eisenberg ym. 2015; Brusila 2009). Erilaisuuden arvostaminen ja suvaitsevaisuus ovat tärkeitä arvoja nyt ja tulevaisuudessa. Jatkossa seksuaaliseen häirintään ja sen ehkäisyyn liittyviin asioihin täytyisi kiinnittää enenevässä määrin huomiota opetuksessa ja kasvatuksessa.

7.3 Etiikka ja luotettavuus

Koko opinnäytetyön prosessin ajan pyrimme toimimaan mahdollisimman läpinäkyvästi ja luotettavasti. Koska toteuttamistapana oli kirjallisuuskatsaus, etsimme jo valmiiksi ole- massa olevaa tietoa yhdistäen sen uudeksi kokonaisuudeksi. Eettisyyttä pohdittaessa keskitytään lähteiden luotettavuuteen ja sopivuuteen, sekä aineiston käsittely menetel- mien toimivuuteen.

Luotettavuuden nimissä perehdyimme kirjallisuuskatsauksen tekemiseen eri lähteiden, kuten Kangasniemi ym. (2013), Johansson ym. (2007), Sarajärvi – Tuomi (2009), Stolt – Axelin (2016) teoksien avulla. Kirjallisuuskatsausta tehdessä tulisi toimia järjestelmällisesti ja edetä askel askeleelta. Coughlan ja Cronin (2017: 2-3) selvittävät teoksessaan tarpeellisia askelia kirjallisuuskatsauksen toteutuksessa. Katsauksessa pyrimme seuraamaan jokaista askelta. Ensimmäisenä selvitimme työmme tarkoitusta ja samalla pohdimme työn laajuutta, jotta tutkittavasta ilmiöstä saadaan sopivan laaja näkemys. Kun etsimme ja kartoitimme lähteitä katsausta varten, kuvasimme käyttämiämme hakusanoja ja menetelmiä. Kuvaamalla tämän prosessin toimimme työhömme läpinäkyvyyttä, jotta kuka tahansa kykenee toteuttamaan haun ja löytämään ne lähteet, joita käytimme. Pyrimme toimimaan aineistoa haettaessa järjestelmällisesti, jotta hakutulokset olisivat tarpeiden mukaisia. Löydetyistä lähteistä valitsimme tietysti ne, jotka vastaavat tutkimuskysymykseen. Samalla pohdimme lähteiden ja tutkimusten luotettavuutta. Jätimme esimerkiksi taustatiedoissa käyttämättä vuoden 2015 Kouluterveyskyselyä, koska osa vastauksista menetettiin ja tuloksien luotettavuudessa voi olla puutoksia.

Aineistossa käytimme myös lähteitä, jotka eivät olleet tutkimuksia. Nämä lähteet olivat kotimaisia, kun taas kaikki tieteelliset tutkimukset olivat muualta maailmasta. Suomalaisia tutkimuksia ei löytynyt viime vuosikymmeneltä, joten päädyimme käyttämään ulkomaalaisia tutkimuksia. Koimme kuitenkin tarpeelliseksi tuoda katsaukseen lähteitä kotimaasta, jotka tukivat tutkimusten löydöksiä. Käyttämämme muut materiaalit, kuten opaat ja suositukset, olivat arvioimme mukaan luotettavia lähteitä ja luotettavien tekijöiden tai järjestöjen tekemiä. Tuloksien kotimaahan soveltuvuuden kannalta oli tärkeää, että taustalla oli myös suomalainen näkemys seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisystä.

Toteuttaessamme aineiston analysointia ja pelkistämistä kirjoitimme ylös jokaisen teksteistä tekemämme löydöksen ja teimme pelkistämistä vaihe vaiheelta Sarajärven ja Tuomen (2009) ohjeiden mukaisesti. Kirjoittamalla tarkasti ylös kaikki löydökset lähteineen ja pelkistämällä ne omin sanoin vältimme plagiointia (Coughlan – Cronin 2017:3). Kirjoitimme englanninkielisten lähteiden alkuperäisilmaukset englanniksi, jonka jälkeen suomensimme ne käyttäen MOT-sanakirjaa. Pyrimme suomentamaan lauseet niin, että ne kuvaavat alkuperäisilmauksia mahdollisimman totuudenmukaisesti.

Emme kyenneet merkitsemään tuloksiin sivunumeroita lähteistä, koska olimme koonneet esimerkiksi suurten ajatuskokonaisuuksien sisältöjä tiivistetysti, jolloin sivunumerot

jäivät prosessista pois. Tulosten esittely pohjautuu kuitenkin täysin lähteisiin, jolloin esittämämme analyysi muodostuu pelkistä viittauksista, eikä omasta näkemyksestä. Omat johtopäätökset ja ajatukset jätimme tulosten esittelyssä kokonaan pois. Lähteisiin perustuvat tulokset ovatkin kirjallisuuskatsauksen luotettavuuden kannalta olennaisia (Coughlan – Cronin 2017:3).

Kirjallisuuskatsauksen tuloksien luotettavuutta puoltavat myös monet tekijät. Valituissa aineistoissa ja tutkimusten tuloksissa toistuivat samantyyppiset sisällöt. Löysimme samanlaisia seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisyn keinoja useista lähteistä, joten tulokset tukevat toisiaan. Tuloksissa esiintyy myös samoja elementtejä kuin WHO:n (2010) seksuaalikasvatuksen standardeissa. Nuorten osallistaminen, sukupuolen ja seksuaalisuuden monimuotoisuus, toiminnan jatkuvuus sekä yhteistyö vanhempien kanssa toteutuvat myös seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisykeinojen toteuttamisessa.

Huomattava luotettavuustekijä tuloksien kannalta on myös löytämiemme tulosten verrattavuus taustatietoina käytettyihin seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelman tavoitteisiin ja toimenpiteisiin. Kaikki toimintaohjelman väkivallattomuuteen kasvattamisen tavoitteiden sisällöt löytyvät kirjallisuuskatsauksen tuloksista. Näitä ovat esimerkiksi nuorten tietoisuus seksuaalioikeuksistaan, nuorten sekä vanhempien tietoisuus turvataidoista, terveydenhuollon/sosiaalitoimen/opetustoimen osaaminen puuttua seksuaalisuutta loukkaavaan toimintaan ja ehkäistä sitä, sekä väkivaltakielteisen, seksuaalisen turvallisuuden ilmapiirin tukeminen kouluissa (Klemetti – Raussi-lehto 2016: 166).

Lähteet

Aho, Tuulia - Kotiranta-Ainamo, Anna - Pelander, Anne - Rinkinen, Tuija 2008. Puhutaan seksuaalisuudesta- nuori vastaanotolla. Väestöliitto. Helsinki: Priimus Paino Oy.

Apter, Dan - Väisälä, Leena - Kaimola, Kari 2007. Seksuaalisuus. Duodecim.

Bildjuschkin, Katriina 2016. Terveystiedon opettajien ja oppilashuollon käsityksiä seksuaalisuudesta, sen kohtaamisesta ja seksuaaliterveyden opettamisesta peruskoulussa - Kumita -tutkimus. Työpaperi 46/2016. Helsinki: Terveystiedon ja hyvinvoinnin laitos. Verkkojulkaisu. <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131626/URN_ISBN_978-952-302-804-3.pdf?sequence=1> Luettu 23.03.2017

Coughlan, Michael - Cronin, Patricia 2017. Doing a Literature Review in Nursing, Health and Social Care. 2nd edition. SAGE publications. Verkkojulkaisu <https://books.google.fi/books?hl=fi&lr=&id=-900DQAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&dq=coughlan+cronin&ots=zKnY-HwB_Gq&sig=2aKyAO3kkrWBhqkwTfF2cPKKT98&redir_esc=y#v=onepage&q=coughlan%20cronin&f=false> Luettu 09.04.2017

Eom, Elizabeth - Restaino, Stephen - Perkins, Amy - Neveln, Nicole - Harrington, John 2015. Sexual Harassment in Middle and High School Children and Effects on Physical and Mental Health 54 (5). Sage Journals

Johansson, Kirsi - Axelin, Anna - Stolt, Minna 2007. Systemaattinen kirjallisuuskatsaus ja sen tekeminen. Turun yliopisto. Hoitotieteen laitoksen julkaisuja. Tutkimuksia ja raportteja A:51/2007. Turku: Digipaino.

Kaltiala-Heino, Riittakerttu - Fröjd, Sari - Marttunen, Mauri 2016. Sexual harassment and emotional and behavioural symptoms in adolescence: stronger associations among boys than girls. Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology 51 (8), 1193-1201.

Kangasniemi, Mari — Utriainen, Kati — Ahonen, Sanna-Mari — Pietilä, Anna-Maija — Jääskeläinen, Petri — Liikanen, Eeva 2013. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus: eteneminen tutkimuskysymyksestä jäsennettyyn tietoon. Tutkimusartikkeli. Hoitotiede 25 (4), 291-301.

Klemetti, Reija — Raussi-Lehto, Eija 2016. Edistä, ehkäise, vaikuta — Seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelma 2014-2020. Tampere: Juvenes Print — Suomen Yliopistopaino Oy. Verkkodokumentti. <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116162/THL_OPAS33_VERKKO9.3.2016.pdf?sequence=3> Luettu 4.10.2016

Korteniemi-Poikela, Erja - Cacciatore, Raisa 2015. Seksuaalisuuden portaat. Opetushallitus. Helsinki: Grano Oy.

Luopa, Pauliina — Kivimäki, Hanne — Matikka, Anni — Vilkki, Suvi — Jokela, Jukka — Laukkarinen, Essi — Paananen, Reija 25/2014. Terveystiedon ja hyvinvoinnin laitos. Nuorten hyvinvointi Suomessa 2000–2013. Kouluterveyskyselyn tulokset. Tampere: Juvenes

Print — Suomen Yliopistopaino Oy. Verkkodokumentti. <<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-280-5>> Luettu 12.1.2017

Mannerheimin lastensuojeluliitto n.d. Seksuaalinen häirintä. Verkkodokumentti. <<http://www.mll.fi/kasvattajille/kiusaamisen-ehkaiseminen/seksuaalinen-hairinta/>> Luettu 10.10.2016

McGinley, Meredith - Wolff, Jennifer - Rospenda, Kathleen - Liu, Li - Richman, Judith: 2016. Risk factors outcomes of chronic sexual harassment during the transition to college: Examination of a two-part growth mixture model. *Social Science Research* 60, 297-310.

Metropolia ammattikorkeakoulu 2014. Meidän koulussa voidaan hyvin. Verkkodokumentti: <<http://www.metropolia.fi/koulutukset/taydennyskoulutus/opetustoimi/meidan-koulussa-voidaan-hyvin/>> Luettu: 4.4.2017

Nazarenko, Salla 2011. Mun elämä — mun valinta. Väestöliitto. Helsinki: Nord Print Oy. Verkkodokumentti. <<http://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/46b16c6d3132efcdc6f9416c2efe6f5c/1476088632/application/pdf/938739/Mun%20el%C3%A4m%C3%A4,%20mun%20valinta-%20nuorten%20seksuaalioikeudet%20ja%20kehitys.pdf>> Luettu 10.10.2016

Nuorten Exit n.d. Sosiaali- ja terveysministeriö. Opetus- ja kulttuuriministeriö. SC5. Verkkodokumentti. <<https://nuortenexit.fi/toimintamme/mika-nuorten-exit/>> Luettu 26.03.2017

Peura, Juuso - Pelkonen, Mikko - Kirves, Laura 2009. Miksi kertoisin kun se ei auta? Raportti nuorten kiusaamiskyselystä. Mannerheimin lastensuojeluliitto. Helsinki: Tyyli-paino. Verkkodokumentti. <<http://mll-fi-bin.directo.fi/@Bin/19298c982555ba38a768702585989b39/1484293728/application/pdf/8577382/MLL%20Kiusaamiskyselyraportti%20web.pdf>> Luettu 13.1.2017

#Respect -kampanja 2016. Väestöliitto. Verkkodokumentti. <<http://www.vaestoliitto.fi/?x27375=5405815>> Luettu 26.1.2017

Right to choose 2017. Punainen risti. Naisten linja. Raiskauskeskus tukinainen. Lyömätön linja. Cosmopolitan. Poliisiammattikorkeakoulu. Sisäministeriö. Verkkodokumentti. <<http://righttochoose.fi/>> Luettu 26.1.2017

Rikoslaki 19.12.1889/39. Verkkodokumentti. <<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001#L20>> Luettu 10.10.2016

Rosenthal, Marina - Smidt, Alec - Freyd, Jennifer 2016. Still Second Class: Sexual Harassment of Graduate Students. *Psychology of women quarterly*. vol 40(3) 364-377. Sage Journals.

Stolt, Minna — Axelin, Anna 2016. Kirjallisuuskatsaus hoitotieteessä. Turku: Turun yliopisto.

Tasa-arvobarometri 2012. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2012:23. Tampere: Juvenes Print - Suomen Yliopistopaino Oy. Verkkodokumentti. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/69944/URN_ISBN_978-952-00-3370-5.pdf?sequence=1> Luettu 11.1.2017

Tasa-arvolaki 2015. Sosiaali- ja terveysministeriön esite. Helsinki: Edita Prima. Verkkodokumentti. <<https://www.tasa-arvo.fi/documents/10181/34936/Tasa-arvolaki2015.pdf/bb20b6e9-7806-4a43-8308-82e4ec15ab68>> Luettu 11.1.2017

Terveydenhuoltolaki 30.12.2010/1329. Verkkodokumentti. <<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101326>> Luettu 10.10.2016

Turner, Heather - Mitchell, Kimberly - Jones, Lisa - Shattuck, Anne 2015. Assessing the Impact of Harassment by Peers: Incident Characteristics and Outcomes in a National Sample of Youth. Journal of School Violence 2017 vol.16(1). Verkkodokumentti. <<http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/15388220.2015.1066257>> Luettu 20.03.2017

Vilkka, Hanna 2011. Seksuaalinen häirintä. Juva: Ps-kustannus.

Violence against women: an EU-wide survey. 2014. FRA – European Union Agency for Fundamental Rights. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Verkkodokumentti. <http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-vaw-survey-main-results-apr14_en.pdf> Luettu 11.1.2017

WHO 2006. Defining sexual health: Report of a technical consultation on sexual health, 28–31.01.2002. Raportti. Geneva: World Health Organization. Verkkodokumentti. <http://www.who.int/reproductivehealth/publications/sexual_health/defining_sexual_health.pdf> Luettu 10.10.2016

WHO 2010. Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa. Euroopan aluetoimisto ja BZgA. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki: Valopaino Oy

WHO 2014. Global status report on violence prevention. Raportti. Luxembourg: World Health Organization

Tietokantahaut

Tietokanta ja hakusanat	Kaikki osumat	Valittu otsikon perusteella	Valittu tekstin perusteella	Hyväksytyt
Medic				
seksuaal* AND häirin* AND nuor*	65	12	2	1 Aaltonen
Eric				
sexual harassment AND prevention	69	13	3	2 Hill - Kearl, U.S. Department of Education
Pubmed				
sexual harassment prevention	204	2	0	0
Cinahl				
sexual harassment AND prevention	158	15	5	5 Lijster ym.; Connolly ym.; Nickerson ym.; Charmaraman ym.; Eisenberg ym.
Valto				
seksuaalinen häirintä	86	9	4	2 Tasa-arvovaltuutettu; Turun yliopisto
OvidMedline				
sexual AND harassment AND school AND prevention	222	1	1	1 Smothers ym.
Arto				
Seksuaalinen häirintä	42	0	0	0
Manuaalinen haku				
Google, Google Scholar				2 Brusila ym.; Nuorten Exit

Aineistotaulukko

Tutkimus/aineisto, tekijät ja vuosi	Tarkoitus	Toteutus	Tulokset
Brusila, Hyvärinen, Kallio, Porras & Sandberg Eikö se kuulu kenellekään? Rohkene kohdata seksuaalisesti kaltoinkohdeltu nuori. 2009 Helsinki	Tarjoaa nuorten kanssa työskenteleville keinoja ja valmiuksia kohdata nuori ammatillisesti.	Perustuvat Stakesin tekemään Turvataitoja lapsille -oppimateriaaliin.	Lapsille ja nuorille opetettavat turvataidot eli toimintamallit riskialttiisiin tilanteisiin. Aikuisille myös keinoja ennaltaehkäistä seksuaalirikosten tapahtumista.
Hill & Kearn The American Association of University Women (AAUW), Crossing the Line: Sexual Harassment at School 2011 USA	Tutkimus selvitti oppilaiden mielipiteitä siitä, mitkä olisivat hyviä keinoja häirinnän ennaltaehkäisyyn. Esittää monia häirinnän ehkäisy -ohjeistuksia oppilaille, opettajille, vanhemmille ja koululle.	Kysely N=1965 Kohderyhmä 7-12 luokkalaiset yhdysvaltalaiset opiskelijat.	Parhaat seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisyn keinot ovat nimetä koulun henkilökunnasta henkilö, joka hoitaa seksuaaliseen häirintään liittyviä asioita, häirinnästä ilmoittaminen anonyymisti, aiheesta keskustelu luokassa, aiheeseen liittyvät työpajat tai informaatio koulun nettisivuilla.
Lijster, Felten, Kok & Kocken Effects of an Interactive School-Based Program for Preventing Adolescent Sexual Harassment: A Cluster-Randomized Controlled Evaluation Study 2016 USA	Tutkii Benzies&Butchies- menetelmää seksuaalisen häirinnän ehkäisyssä. Menetelmässä annetaan valistusta ja opetetaan taitoja. Koostuu esiluennosta, ikätovereiden esittämisestä näytelmästä ja keskustelusta, ammattilaisten pitämistä kolmesta tunnista, sekä lopetus luennosta.	Satunnaisesti kontrolloitu tutkimus Koeryhmä n=431 Vertailuryhmä n=388 14 koulua Analysoitu leikkauspistemallilla monitasoisten analysoijien toimesta	Koeryhmäläisten itsetunto kohosi, häirinnän torjuminen parani, sekä aikomus seksuaaliseen häirintään väheni metodin avulla. Valistus, taitojen opettaminen ja konkreettinen näyttäminen (näytelmä) häirinnän haitoista toimi häirintää ehkäisevinä tekijöinä
Connolly, Josephson, Schnoll, Simkins-Strong, Pepler, MacPherson, Weiser, Moran & Jiang Evaluation of a Youth-Led Program for Preventing Bullying, Sexual Harassment, and Dating Aggression in Middle Schools 2015 Kanada	Vertailla nuorten vetämää ohjelmaa ja koululautakunnan vetämää ohjelmaa keskenään, jotka pyrkivät seksuaalisen häirinnän, kiusaamisen ja parisudeväkivallan ehkäisemiseen. Tietämystä, asenteita, uhriksi joutumista ja kouluviihtyvyyttä arvioitiin sekä vertailtiin	Kokeellinen vertailututkimus Koeryhmä N=431 Vertailuryhmä N=384 4 koulua	Merkittäviä muutoksia näkyi tietämyksessä ja asenteissa molempien ohjelmien kohdalla. Nuorten vetämän ohjelman saaneet koulut raportoivat paremmasta kouluviihtyvyydestä Tulokset osoittivat, että nuorten vetämät ohjelmat ovat tehokas tapa lähestyä seksuaalisen häirinnän

	esitestillä ja jälki testillä.		nän jne ehkäisyä koulussa. (muun opetuksen ohella)
(1) Aaltonen & THL Turvataitoja nuorille - Opas sukupuolisen häirinnän ja väkivallan ehkäisyyn 2012 Tampere	Antaa tietoa ja keinoja, joilla ehkäistä nuorten kokemaa seksuaalista häirintää, seurusteluväkivaltaa ja seksuaalista väkivaltaa. Selkeitä ohjeita aikuisille ja nuorille. Tarkoituksena purkaa myyttejä ja uhria syylistäviä käsityksiä. Annetaan tietoa ja valistetaan aikuisia, joiden kautta tieto ja taidot siirtyvät nuorille.	Opas. Suunnattu opettajille, terveydenhoitajille ja kuraattoreille, sekä muille nuorten kanssa työskenteleville.	Aikuisten tiedon karttuessa, lisääntyvät keinot toimia väkivallan ja häirinnän tilanteita epäiltäessä. Tiedon avulla muutetaan asenteita ja luodaan häirinnän vastainen ilmapiiri. Nuorten oppiessa puolustautumaan sekä että kaikkia ei tarvitse miellyttää kasvaa valmius ehkäistä häirintää. Sosiaalisten taitojen opettaminen on tärkeää.
Tasa-arvovaltuutettu. Ei meidän koulussa -kampanja. 2014.	Kannustaa nuoria puuttumaan seksuaaliseen häirintään ja puolustamaan häirinnän kohteeksi joutuneita kavereita. Kampanjaa mainostettu laajasti eri medioissa. Verkkosivuilla aiheeseen liittyvä lyhytelokuva ja kysely nuorille.	Kampanja. Kohderyhmänä koulut ja opettajat.	Tavoitteena muuttaa suhtautumista ja ilmapiiriä häirintään liittyen. Vahvistetaan koulujen toimintakulttuuria olla sallimatta häirintää ja puuttumalla siihen. Sisältää opettajalle oppituntimateriaalin oppilaitoksissa tapahtuvaa seksuaalista häirintää vastaan.
Puuttuminen seksuaaliseen häirintään korkeakoulussa: suositukset ohjeiden ja toimenpiteiden kehittämiseksi. 2003 Turku	Suosituksia seksuaaliseen häirinnän ennaltaehkäisyn ohjeiden ja toimenpiteiden kehittämiseksi.	Suositus. Kohderyhmänä korkeakoulut ja niiden henkilökunta. Tasa-arvotoimintakunnan seksuaalisen häirinnän -työryhmän laatimat.	Tärkeää määritellä seksuaalinen häirintä ja kertoa ketä ohjeet koskevat. Neuvotaan kuinka häiritetty, sivustaseuraaja ja häirintäyhdyshenkilö voivat toimia tilanteessa.
Charmaraman, Jones, Stein & Espelage Is It Bullying or Sexual Harassment? Knowledge, Attitudes,	Tutkii koulun henkilökunnan näkemystä kiusaamisesta ja seksuaalisesta häirinnästä, sekä heidän rooliaan molempien ehkäisyssä.	Kyselytutkimus n=32 4 koulua	Henkilökunta koki saavansa enemmän kehitystä kiusaamisen kohtaamisesta kuin seksuaalisesta häirinnästä. Henkilökunta ei havainnut rooliaan "seksuaalisesta häirinnästä vapaassa koulussa".

and Professional Development Experiences of Middle School Staff 2013 USA			
Eisenberg, Gower, McMorris & Bucchianeri Vulnerable Bullies: Perpetration of Peer Harassment Among Youths Across Sexual Orientation, Weight, and Disability Status 2015 USA	Tutki syyllistymistä kiusaamiseen nuorten kesken. Vertailussa "normaalit" ja "haavoittuvat" ryhmät, kuten seksuaalivähemmistöt.	Kyselytutkimus n=122 180	Kaikenlainen kiusaaminen oli yleisempää "haavoittuvien" ryhmässä, niin kiusaajana kuin kiusatuna oleminen. Kiusantehtäjät ja uhrit ovat yleisempiä seksuaalivähemmistöjen ryhmässä kuin heteroryhmässä.
Nickerson, Aloe, Livingston & Feeley Measurement of the bystander intervention. 2014 USA	Tutkii Latanen ja Darleyn kehittämää viiden askeleen mallia häirinnän ehkäisyssä. Malli perustuu sivustakatsojan interventioon.	Kyselytutkimus N=657 Kohderyhmä 9-12 luokkalaisten	Tulokset antavat tukea sivustakatsojan mallille työkaluna. Mallin toimivuus riippuu sivustakatsojan sitoutumisesta ja näkemyksestä, onko kyseessä hätätilanne. Sivustakatsojan tulee toteuttaa kaikki viisi askelta, jotta malli on tehokas.
Smothers B. & Smothers M. A Sexual Assault Primary Prevention Model with Diverse Urban Youth 2011 USA	Testattiin seksuaalisen häirinnän ehkäisyyn luodun mallin tehokkuutta kvasikokeellisella menetelmällä. Malli koostuu kolmesta eri vaiheesta.	Kvasikokeellinen tutkimus N=202 Kohderyhmä 5-12 luokkalaisten	Ohjelma huomattiin tehokkaaksi. Se lisäsi tietoa seksuaalisesta hyväksikäytöstä ja siitä mistä voi löytää tukea, sekä se auttoi tunnistamaan terveellisen ja epäterveellisen suhteen piirteet.
U.S.Department of Education. Office for Civil Rights. Sexual Harassment: It's Not Academic 2008 USA	USA:n opetusministeriön julkaisu seksuaalisesta häirinnästä ja sen ehkäisystä.	Perustuu yhdysvaltojen lakipykälään, joka kieltää syrjinnän sukupuolen mukaan koulutusohjelmissa (Title IX).	Koulun tulee puuttua häirintään ja varmistettava henkilökunnan osaaminen häirintään puuttumisessa. Oppilaita kannustetaan tekemään ilmoitus. Luodaan seksuaalisen häirinnän vastainen ilmiö ja annetaan koulutusta oppilaille sekä opettajille. Häirintäyhdyshenkilön nimeäminen.

Nuorten Exit -hanke. 2010.	Tekee seksuaalista kaltoinkohtelua ennaltaehkäisevää työtä. Kouluttaa myös nuorten kanssa työskenteleviä.	Hanke. Kehittänyt toimintamalleja seksuaalisen häirinnän ehkäisyyn.	Monenlaisia työmuotoja, joilla ehkäistään häirintää mm. verkkotyö, kouluvierailut, jalkautuminen, tiedottaminen.
-------------------------------	---	---	--

Luokittelutaulukko

Alaluokka	Yläluokka	Pääluokka
<p>Tieto, mitä seksuaalinen häirintä on</p> <p>Tieto seksuaalisesta häirinnästä johtuvista haitoista</p> <p>Seksuaalisen häirinnän tunnistaminen</p>	<p>Tietämys seksuaalisesta häirinnästä ja sen haitoista</p>	<p>Tiedon antaminen seksuaalisesta häirinnästä</p>
<p>Erilaiset opetusmenetelmät</p> <p>Vähemmistöryhmien huomiointi opetuksessa</p> <p>Keskustelun herättäminen</p> <p>Tiedon tuominen saataville eri keinoin</p>	<p>Seksuaalisesta häirinnästä annettavan tiedon saatavuuden ja vastaanottamisen varmistaminen</p>	
<p>Seksuaalisen häirinnän torjumisen oppiminen</p> <p>Tilanteeseen puuttuminen ja sen oppiminen</p> <p>Häirinnästä raportointi eteenpäin</p> <p>Itseluottamuksen vahvistaminen ja omien kykyjen tunnistaminen</p> <p>Sosiaalisen kanssakäymisen opettelu ja omien tunteiden hallinta</p> <p>Vastuullisuuden oppiminen</p>	<p>Seksuaaliseen häirintään puuttumisen ja sen torjumisen oppiminen</p> <p>Tunne- ja sosiaalisten taitojen oppiminen ja vahvistaminen</p> <p>Omien sekä toisten oikeuksien tiedostaminen</p>	<p>Toimintatapojen ja erilaisten taitojen opettaminen</p>

Toisten kunnioittamisen ja arvostamisen oppiminen		
Tiedon saaminen omista oikeuksista		
Aikuisten osuus	Koulun ja aikuisen vastuu	Yhteisten sääntöjen luominen ja häirinnän vastaisuuden edistäminen
Turvallinen ympäristö	Koulun yhtenäinen linjaus säännöistä ja toimintatavoista	
Koulun linjaukset ja toimintatavat	Häirinnän vastaisuus	
Tieto normeista		
Häirinnän vastaisen ilmapiirin luominen		
Asenteiden ja ennakkokäsitysten muuttaminen		